

Petlić

LCA

1
BROJ

JANUAR 2009

Izdaju:

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
www.pticevojvodine.rs

Liga za ornitološku akciju Srbije
Dr Ivana Ribara 91, 11079 Novi Beograd
www.ptica.org

Urednik:

Marko Tucakov
e-mail: mtucakov@eunet.rs

Urednik fotografije:

Katarina Paunović
e-mail: cyberkat74@yahoo.com

Članovi uredništva:

Dragan Simić, dr Voislav Vasić, Milan Ružić

Lektura: Petar Matović

Design i priprema: Imre Šebešćen ml. / UNITgraphics.com

Štampa: Stojkov, Novi Sad

Tiraž: 600

Naslovna strana:

veliki detlić *Dendrocopos major* / foto: Atila Odri
e-mail: oattila73@freemail.hu

Izdavanje ovog broja finansijski je pomogao

Sekretarijat za zaštitu životne sredine
i održivi razvoj AP Vojvodine

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine je organizacija koja okuplja pojedince i institucije koji se brinu za ptice u Vojvodini i Srbiji u mrežu aktivnih članova i koja uspostavlja i održava partnerske odnose sa ornitološkim organizacijama širom Evrope putem učestvovanja u zajedničkim projektima. Društvo svoj rad zasniva na proučavanju i zaštiti divljih ptica i njihovih staništa. Predsednik Društva je Jožef Gergelj, sekretar Marko Tucakov, a članovi Predsedništva: Slobodan Puzović, Oto Sekereš, Nikola Stojnić i Dragan Simić.

Liga za ornitološku akciju Srbije nezavisno je, nevladino i neprofitno udruženje građana osnovano 2003. radi zaštite prirode i ptica. LOA je misiju zaštite ptica usmerila na zaštitu vrsta, njihovih staništa i značajnih područja, rečju, delom, i uključivanjem javnosti. LOA nastoji da spreči lokalna nestajanja populacija ptica, smanji broj ugroženih vrsta, poboljša mere zaštite svih vrsta, te zaštiti ključna područja i staništa ptica u Srbiji. Predsednik LOA je Marko Raković, potpredsednik Dragan Simić, sekretar Goran Sekulić, blagajnik Sever Nagulov, a članovi Upravnog odbora: Katarina Paunović, Maćeš Šimanjski, Marko Šćiban, Marko Tucakov, Milivoj Vučanović, Miloš Radaković, Slobodan Kulić i Željko Stanimirović.

Sadržaj

Zaštita ptica

Bratislav Grubač: Bela kanja	4
Marko Tucakov: Sigurna kuća za stepskog sokola	5
Ištván Ham: Belorepan u usponu	7
Dragan Simić: O malom vrcancu i velikom mostu	8

Gde žive ptice u Srbiji?

Maćeš Šimanjski: Ribnjak, pašnjak, jedan godišnji ciklus, puno ptica i prezadovoljni ptičar	9
--	---

Vesti i reportaže

Milan Ružić: Zimska jata utine u Srbiji među najvećima u Evropi	12
Marko Šćiban: Zaštitimo Rusandu!	14
Dragan Simić: Vesti iz okruženja	15
Atila Agošton: Poslednji prstenovački kamp kod Novog Kneževca?	16
Miloš Radaković i Dražen Rajković: Prstenovački kamp „Knić 2008“	17
Dimitrije Radišić: Ornitoloske akcije NIDS „Josif Pančić“ u 2008.	17
Marko Šćiban: Masakrirane sove utine	20
Lorand Vig: Evropski rendžeri na okupu	21
Oto Sekereš: Modrovrsana u fokusu	22
Biljana Marčeta: Prva birdwatching konferencija	23

Kolumnе

Dragan Simić: Terenska beležnica	23
Voislav Vasić: O Simi Trojanoviću	24

Nove knjige

Marko Tucakov: Prikaz novih ornitoloških knjiga	26
---	----

Projekti

Srđan Marčeta: Alasi na Tisi učestvuju u monitoringu ptica	28
Marko Tucakov: Kolonije čigri i galebova u Srbiji	29
Milan Ružić: Kućice za gnezđenje šumskih sova	30

Meridijani

Ivana Budinski: Ornitologija u laboratoriji	31
Uroš Pantović: Crni lešinari sa Majorke	31
Nikola Stojnić: Etiopija, bujnost Afrike i posebnost visoravní	32
Milan Ružić: Fondacija za zaštitu kukuvije	33

Najave

Marko Tucakov: Brojanje kolonija gačaca u Vojvodini	34
---	----

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matице Srpske, Novi Sad
598.2(497.11)

DETLIĆ : magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji / glavni i odgovorni urednik Marko Tucakov. - 2009,
br. 1- - Novi Sad : Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine ; Beograd : Liga za ornitološku akciju
Srbije, 2009-. - Ilustr. ; 30 cm

Dva puta godišnje

ISSN 1821-0708

COBISS.SR-ID 237396743

Čudesni svet ptica

Zar se igde na kugli zemaljskoj mogu naći bolji promotori svezolike raznolikosti prirode i njene zaštite – od ptica? Ti pernati nebeski letači za mnoge su božja stvorenja. Ako nekog želite da upoznate sa zadivljujućim sve-

tom prirode, ako pokušavate da ga pridobijete za svoje prirodnjačke izlete i akcije, otkrijte mu čudesni svet ptica. One su tako zahvalna bića za posmatranje, prisutna oko nas u svim godišnjim dobima, osobena i tajanstvena a opet radoznala i dostupna. Da biste otkrili paralelni svet ptica koji vas je oduvek okruživao a koga niste bili svesni, ne treba ići daleko. Za početak dovoljno je izaći u dvorište ili obližnji park, otići do spruda najbliže reke ili zatalasane livade. Osvrnite se oko sebe, pogledajte malo pažljivije, upotrebite dvogled. Bićete zapanjeni raznolikošću oblika, boja, pokreta i glasova. Posle kraćeg vremena bićete iznenađeni onim što ste otkrili i povratka nazad neće biti. Druženje sa pticama postaće vaš hobi i opsesija, vaš način opuštanja i pronalaženja duševnog mira.

Ispočetka vam možda pomoći drugih neće biti mnogo potrebna, još manje literature. Ali kako vreme protiče, poželećete da dokučite još neke stvari, da pronađete objašnjenja za ponašanje ptica koje ste i sami uočili, da spoznate zašto se i kada neka vrsta pojavljuje u vašem kraju ili pak iznenada nestaje. Još više će vas mučiti poteškoće pri određivanju ptica različitih polova i uzrasta, kao i pronalaženje sasvim novih vrsta o kojima ste samo čuli. Da biste ostvarili svoje rastuće potrebe, poželećete da se upoznate sa istomišljenicima, da se družite čitajući zajednički časopis, da organizujete grupne posete zaštićenim ptičijim carstvima, da maštate o novim avanturama u traganju za pticama i spoznajete otkrića drugih, da smišljate akcije kojima ćete pticama pomoći da uspešnije prežive sva iskušenja.

Rešenje za mnoge napred navedene poteškoće i izazove je u vašim rukama – magazin Detlić koji povezuje dobronamerne ljudе i ptice koje žive u slobodnoj prirodi.

dr Slobodan Puzović

Pokrajinski sekretar za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, APV

Polećemo...

Najvrednije su inicijative koje u organizacijama dolaze od strane njihovih članova. Članovi Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine i Lige za ornitološku akciju Srbije, dvaju ornitoloških društava u Srbiji, osim napora u proučavanju i zaštiti naših ptica i njihovih staništa, nikada nisu bili zadovljni načinom na koji su ptice i njihova zaštita predstavljane u javnosti. Članovi naših društava pre svega su strastveni ljubitelji prirode i ptica (uključujući i istraživače i naučnike), a potreba da se među nama ostvari bolja komunikacija, da budemo međusobno obavešteni o svim aktivnostima na zaštiti i proučavanju ptica (ko god ih u Srbiji sprovodi), vodila je nastanku ovog magazina. Želimo da se obratimo i vama, našim budućim članovima i da kod vas razvijamo i stalno pobudjujemo aktivnu brigu za divlje ptice i olakšamo vam uživanje u njima. Naravno, magazin je namenjen i vama ostalima koji niste ravnodušni kada je u pitanju svet koji nas okružuje u našoj prelepoj Srbiji, kada se odlučuje o njegovom stanju i budućnosti. Sa svima vama podelićemo naše planove, akcije, uspešne i manje uspešne inicijative, pomoći ćemo vam da zajedno saznamo više o pticama u Srbiji i mestima na kojima žive, izveštavaćemo vas i o malo daljim destinacijama koje su naši saradnici i dopisnici posetili, podeliti sa vama mišljenje o ornitološkim publikacijama koje izlaze u Srbiji i obaveštavati vas o predstojećim zajedničkim aktivnostima.

U svemu ovome potrebna nam je i vaša pomoć. Širite naš zajednički magazin, javljajte nam čime se bavite i podelite to sa članovima naših dvaju udruženja. Uz vas će na ovom važnom poslu biti redakcija Detlića i

Marko Tucakov, urednik.

Ugrožene vrste

Bela kanja – vrsta koja nestaje

Bela kanja ili beli orao (*Neophron percnopterus*) je neobična je, zanimljiva i legendarna vrsta iz grupe lešinara Staroga sveta. Ona je najmanji evropski lešinar čija je dužina tela dostiže 60–70 cm, a raspon krila 146–180 cm. Prosečna težina je oko 2 kg (1,6–2,4). Ima kratak i klinast rep. Kljun je dug, tanak i na vrhu povijen. Prednji deo glave je bez perja. Polovi se teško mogu razlikovati. Telo odraslih ptica pokriveno je belim ili prljavo belim pokrovnim perjem i crnim velikim i malim letnim perjem krila, što ovoj ptici daje karakterističan izgled. Gola koža lica je žutooranž boje. Operjani mладunci imaju tamnije perje, koje je na zadnjem delu glave i vrata crno, prošarano sa svetlosmeđim tačkama. Leđna i trbušna strana tela je crnosmeđa, prošarana svetlosmeđim pokrovnim perjem (vrhovi pera su svetli). Velika letnja pera su crnosiva. Gola koža na glavi i podbradak su sivi ili sivoplavi. Mlade ptice od druge do sedme godine postepeno menjaju boju perja i drugih delova tela. Sa starošću od sedam godina oni dobijaju izgled odraslih jedinki.

Bela kanja nastanjuje oblasti južne Evrope, jugozapadnu i centralnu Aziju (do Tjan Šana, Pakistana i Indije), i severnu, severoistočnu i delimično južnu Afriku. Ptica se sreće u pustinjskim, polupustinjskim, mediteranskim i delom u umerenim oblastima. Na Balkanu sreće se uglavnom na otvorenim i suvim nizijskim do srednje planinskim oblastima. U potrazi za hranom ptice dolaze do visokoplaničkih stočarskih naselja do 2500 m n. v. Bela kanja hrani se ostacima uginulih domaćih i divljih sisara, pticama i gmizavcima. Retko jede žabe, ribe, insekte i druge beskičmenjake. Veoma retko uzima živi plen. Uglavnom to su mlade jedinke kopnenih kornjača ili manje životinja na samrti. Često se sreće po gradskim depo-

nijama gde jede ostatke klaničnog otpada i druge organske materije. Kanja je jedna od retkih vrsta ptica koja koristi oruđe. Ona uzima kamenje u kljun koje bacaa na nojeva i druga jaja i tako razbijaa čvrstu ljudsku i dolazi do hranljivog sadržaja.

Bela kanja je selica koja živi u parovima na svojim gnezdecim teritorijama. Odrasle ptice dolaze na svoja tradicionalna mesta gnezđenja u južne delove Evrope tokom druge polovine marta. Parovi u povratku započinju reproduktivni ciklus praćen spektakularnim svadbenim paradama, parenjem i drugim preinkubacionim aktivnostima. Gnezda gradi u rupama ili plitkim potkapinama na strmim nepristupačnim liticama i obalama u nižim oblastima od 200 do 1300 m n. v. Ženka polaže 1–2 smeđecrvena jačeta od druge polovine aprila do početka maja. Na jačima leže oba pola. Inkubacija traje 42 dana. Mladunci se izležu početkom juna. Tokom prve tri nedelje starosti odrasle ptice se smenuju na gnezdu kraj mlađunca koga štite i hrane. Od četvrte nedelje odrasle ptice počinju da ostavljaju mlađunce same u gnezdu i odlaze po hrani koju im donose do posle poletanja. Sa starošću od 7–8 nedelja mlađunac je operjan i tada počinje sam da jede. Sa oko 11 nedelja starosti poleće. To se odigrava tokom druge polovine avgusta do početka septembra. Mlađunci posle poletanja brzo postaju sposobni za samostalan život. Oni se najpre zadržavaju u blizini gnezda uvežbavajući letenje i posle

Već hiljadu godina bele kanje žive u dolini Pčinje

Po legendi jedan „beli orao“ (bela kanja) bio se iznad male pećine na Kozjaku i „po-kazao“ jednom starcu gde su se nalaze moštvi Svetog Prohora Pčinjskog koje je tražio car Diogen IV (1067–71). Danas, posle skoro milenijuma, još uvek jedan od poslednjih parova ove vrste nadleže planinu Kozjak (pčinjski) u potrazi za hranom.

dve nedelje odlaze zajedno sa roditeljima po hranu. Tokom septembra odvija se seo-ba. Bela kanja provodi zimu u Severnoj Africi u oblastima između 14 i 17° s. g. š.

Glavne opasnosti za belu kanju jesu trovanja i manjim delom ubijanje. Akcije trovanja zveri i drugih štetočina bili su glavni razlozi isčešavanja ove vrste. Na primer, pri jednom trovanju pacova, na gradskoj depoziji kod Negotinoa na Vardaru, otrovano je oko 60 jedinki tokom septembra 1993. Opasnost po ovu vrstu predstavlja sudar sa visokonaponskim i drugim vodovima i vreteničama, pljačke gnezda, zamke, degradacija staništa, nedostatak hrane, uz nemiravanja i dr. Prema najnovijim istraživanjima, utvrđeno je da se jedan broj parova ili ptica ne vraća na svoje teritorije gneždenja na Balkanu tokom proleća. Ovo ukazuje da ptice

stradaju tokom zimovanja u Severoj Africi i/ili na seobi preko Bliskog Istoka. U Sudanu, na samo jednom delu visokonaponske mreže pronađeno je masovno stradanje 52 bele kanje od elektrokućje 1982–83.

Bela kanja globalno je ugrožena. Njena brojnost dramatično opada i ova vrsta je nestala iz mnogih oblasti Balkana, Evrope i drugih delova areala. Ukupna brojnost na Balkanu pala je na oko 130 parova, a u Evropi je procenjena na oko 1500 parova.

Preduzete su hitne mere njene zaštite u Francuskoj, Španiji, Portugaliji, Italiji i započete su na Balkanu u okviru projekta „Akcioni plan za lešinare Balkana“. Hoće li ova veoma interesantna i korisna ptica preživeti u savremenom svetu punom opasnosti, rizika i apsurd-a?

Bratislav Grubač

Zavod za zaštitu prirode Srbije
(grubacbratislav@gmail.com)

Nestala pred našim očima

Bela kanja je isčežla vrsta u Srbiji. Poslednji par se gnezdio na Suvoj planini do 2004. Poslednjih godina pojedinačne ptice ili parovi sreću se u potrazi za hranom. U zoološkom vrtu na Paliću ove godine uspešno je izveden još jedan (ukupno do sada šesti) mladunac bele kanje. Jedna od aktivnosti zaštite ove vrste u Srbiji je i veštačko razmnožavanje.

Ugrožena vrsta živi i gnezdi se među žicama dalekovoda Sigurna kuća za stepskog sokola

Pred poletanje: poletarići stepskog sokola

Veštačko gnezdo spremno za par stepskih sokolova

Foto: M. Tučaković

Čak četiri javna, državna i nevladina partnera, Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, JP „Elektromreža Srbije“, Pokrajinski Sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj i Zavod za zaštitu prirode Srbije, prihvatali su se prethodne dve godine značajnog posla zaštite stepskog sokola *Falco cherrug*. Ova retka vrsta, svojevrstan (makar manje poznat) simbol prostranih ravnica, u našoj zemlji gnezdi se

gotovo isključivo na stubovima dalekovoda visokog napona (110, 240 i 400 kV), mahom u Vojvodini. Ovakva neobična mesta za gnezda stepski soko počeo je kod nas da koristi pre tek nešto više od dve decenije kada su ornitolazi otkrili kod sela Samoš u srednjem Banatu par stepskih sokolova koji se uselio u gnezdo koje je preoteo od para gavrana *Corvus corax*. Upravo tu se i nalazi razlog zbog kojeg se ovaj soko

gnezdi na ovako rizičnim mestima - ova vrsta (kao i svi sokolovi) ne gradi svoja gnezda, već za potrebe podizanja mladunaca otima gnezda gavrana i drugih „primarnih graditelja“. Tako se između ove dve vrste u Vojvodini razvila potpuna međuzavisnost: stepski soko bira mesto sa povoljnim gavrakovim gnezdom, sačeka da ga gavrani udobno urede i onda ih, neposredno pre nego što polože jaja, upornim napadima otera i naseli se u njihovo gnezdo.

Osim što je napredujući fenomen gnezđenja i uopšte zadržavanja ptica na strukturama dalekovoda visokog napona sam po sebi zanimljiv kao primer prilagođavanja ptica na uslove koje smo im mi stvorili u njihovim staništima, on stavlja organizacijama koje se bave zaštitom ugroženih vrsta

Elektromreža Srbije

Ovo javno preduzeće bavi se postavljanjem, održavanjem i širenjem mreže dalekovoda visokog napona u Srbiji, uključujući i trafo-stanice visokonaponske mreže. Sa svojim resursima i stručnim kadrom, a imajući u vidu njihov monitoring svih stubova visokog napona u našoj zemlji, ovo preduzeće bilo je ključan partner u našem projektu.

konstrukcije stuba, posebno keramičke izolatore, što je dovodilo do ekonomskih gubitaka. Zbog toga je postojala redovna praksa uklanjanja gnezda, kao stranog tela i nepoželjnog materijala na ovim strukturama, što je sprovedeno tokom cele sezone remonta, uključujući i period gnežđenja. Ne možemo da procenimo koliki je gubitak u populaciji ova praksa donela, ali svakako želimo da je promenimo. Rizik prirodnog rušenja i propadanja gavranovih (a time i sokolovih) gnezda, tokom oluja, veta i kiše takođe je postojao, i određeni broj gnezda u Vojvodini stradao je i na taj način.

Kolege iz Mađarskog društva za zaštitu pica i prirode (MME – BirdLife Hungary), koji na osiguravanju mesta za gnežđenje stepskog sokola imaju višedecenijsko iskuštvo, ukazale su nam kako je ovaj problem relativno lako rešiti postavljanjem namenskih kutija sa pogodnom podlogom na dalekovodne stubove, u kojima bi se, onda, stepski sokolovi bezbedno gnezdili. Tako je celokupni izazovni problem zadržavanja ptica na dalekovodima počeo da se rešava već 2005. kada ga je dr Slobodan Puzović predstavio na sednici borda direktora JP „Elektromreža Srbije“. Već naredne godine potpisana je ugovor između ovog preduzeća, DZPPV, Zavoda i Sekretarijata, kojim se trasiralo postavljanje kutija za gnežđenje stepskih sokolova 2007, a produženjem dogovora i 2008. Prve godine postavljanja se, kao sponzor, u projekt uključilo MME, dok je ove godine glavni finansijer bio Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj.

Kutije su izrađene od debelih hrastovih dasaka. Dimenzija su 55x55x20 cm i izrađene su na taj način da im dno bude propusno za vodu, ali i da se mogu lako, žicama, pričvrstiti u nišu na stubu dalekovoda. Najizazovniji za nas zaštitare bio je je sam proces postavljanja kutija na dalekovode, koji smo sa monterima iz „Elektromreže“ radili u periodima njihovih remonta stubova, od februara do oktobra. Zahvaljujući velikoj spremnosti montera, svaka kutija je

brzo postavljena na odabrani stub na pojedinim trasama, tako da stoji van naselja, važnijih saobraćajnica i letnjih puteva i da, naravno, na tom stubu nema aktivnog gnezda. Napravili smo samo jedan izuzetak i postavili kod Bačke Palanke kutiju na riglu stuba na kome se gnezdo nalazilo, naravno, posle sezone gnežđenja. Na dno svake kutije je postavljena pletena mrežica preko koje su došla dva sloja šljunka različite debljine, od kojih je gornji veoma sitan, čime je imitiran prirodni supstrat za gnezdo ove ptice.

Trenutno su trase dalekovoda u celoj Vojvodini i delu Stičke ravnice opremljene sa 87 kutija za gnežđenje stepskih sokolova, a ornitolozi (ali i naši partneri iz „Elektromreže“) nestupljivo iščekuju da vide kako će teći proces njihovog zauzimanja. Svesni smo, naravno, da će određeni broj kutija biti i te kako privlačan vetruska F. tinnunculus i lastavičarima F. subbuteo, no nadamo se da će veći deo ipak zauzeti parovi stepskog sokola, koji više neće biti zavisni od nestabilnih gnezda gavrana i sive vrane Corvus cornix u kojima su se do sada gnezdili. Edukativnim i partnerskim radom sa JP „Elektromreža Srbije“ obezbeđujemo i pticama blisko upravljanje ovim važnim mestima za gnežđenje, uz poseban naglasak na prestanak prakse rušenja gnezda zaštićenih vrsta ptica. Svesni smo činjenice da se proces zauzimanja mora stalno pratiti, ali i da sadržaj gnezda mora biti čišćen kako ne bi izgubila svoju funkciju. Naravno, određeni broj kutija za stepске sokolove biće postavljen i na pogodno drveće i u manje šumarke na najvažnijim mestima gnežđenja, kako ni tu ova ptica ne bi imala problema sa pronašenjem adekvatnog gnezda. Ustvari, populacijom stepskog sokola u Srbiji počeli smo aktivno upravljati i obezbeđivanjem ovakvih sigurnih gnezda uticati na osiguravanje njene budućnosti.

Marko Tucakov
(mtucakov@eunet.rs)

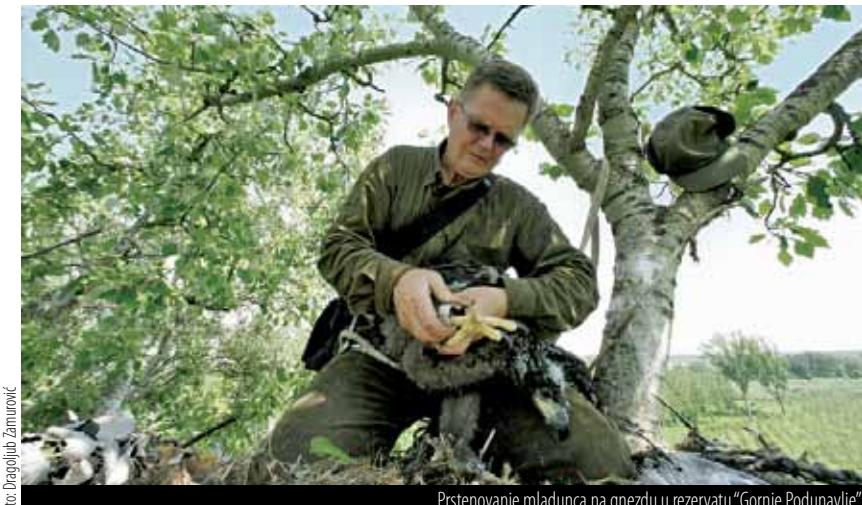
Dalekovodi – strukturni faktor staništa ptica

Dana 21. 3. 2008. na Departmanu za biologiju i ekologiju Prirodnno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu odbranjena je doktorska disertacija „Dalekovodi kao strukturni faktor staništa ptica“ autora Slobodana Puzovića. Ovo je tek druga ornitološka doktorska teza u Srbiji u ovoj deceniji i kao takva bila je pravi praznik za ornitologe i zaštitare ptica, koji su o ovoj veoma zanimljivoj temi mogli čuti gotovo sve od našeg najboljeg poznavaca ovako složene problematike. Obrađen je globalni značaj dalekovoda za ptice, a posebno zanimljiv bio je pregled čak 13 vrsta ptica koje se na dalekovodima gnezde u Srbiji, istorija njihovog naseljavanja (koje je pratilo elektrifikaciju naše zemlje), ali i suptilnih ekoloških odnosa koji vladaju između pojedinih vrsta.

na teret brigu za svaki pojedinačni slučaj, par i gnezdo. Naime, u prošlosti je bila učestala praksa radnika elektrodistributivnih preduzeća da namerno i neselektivno ruše sva gnezda napravljena od grana na konzolama dalekovodnih stubova. Glavno opravdanje pronašeno je u činjenici da ptice zadržavanjem prljaju delove

Fotografie: Marko Tucakov

Akcija popisa parova belorepana pomaže očuvanju gnezda Belorepan u usponu

Prstenovanje mladunca na gnezdu u rezervatu "Gornje Podunavlje"

Nema osobe koja pri bliskom susretu sa belorepanom *Haliaeetus albicilla* ili njegovim ogromnim gnezdom ostaje ravnodušna. Usprkos tome, malobrojni su oni koji mogu prepričavati svoje „doživljaje iz blizine“ sa ovom dostoјanstvenom pticom. Uzrok tome je velika opreznost belorepana. Pri čovekovom približavanju uzleće ili poleće još pre nego što ih on zapazi. Kada ih viđamo u preletu i kruženju, obično su više stotina metara udaljeni od nas, te nam se čini da je to mala grabljivica tipa onih koje često viđamo, pa nam ne pobuđuje strast i posebno interesovanje.

Poslednjih godina neretko se čuju informacije o pojavi gnezdećih parova belorepana na pojedinačnim stablima usred ravnice, daleko od vodoplavnih šuma i velikih reka (tradicionalna gnezdilišta), ali često u blizini nekog novog ribnjaka. To su mladi parovi koji su našli svoj životni prostor zahvaljujući podignutom ribnjaku. Ove činjenice upućuju na porast broja gnezdećih parova. Međutim, kakva je sudsudina tih parova, koja je brojnost parova na izvornim staništima i kakav je opšti uspeh reprodukcije u zavi-

snosti od ugrožavajućih faktora, možemo sagledati samo sistematskim praćenjem stanja – sprovođenjem monitoringa.

Praćenje stanja ugroženih vrsta preduslov je njihove uspešne zaštite i zahteva mrežu stručnih saradnika. Naše institucije za zaštitu prirode raspolažu malobrojnim osobljem koje bi redovno pratilo sve ugrožene vrste živog sveta, pa je neminovno osposobljavanje i angažovanje osoba i drugih profesija koji borave u prirodi. Polazeci od toga, članovi Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, koji već godinama prate stanje ugroženih vrsta ptica, zajedno sa članovima Udruženja građana „Lokalni edukativno ekološki izazov Stari Begej – Carska bara“, započeli su projekt praćenja populacije belorepana uz finansijsku podršku Pokrajinskog sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj. U periodu gnežđenja i tokom cele 2008. sedmočlana ekipa poznavalaca belorepana obišla je postojeća i moguća gnezdilišta ove vrste u saradnji sa stručnjacima Zavoda za zaštitu prirode Srbije, brojnim šumarima, lovcima, ribarima, čuvarima nasipa, graničarima i ljubiteljima prirode. Popisani su aktivni parovi, uz edukaciju o neposrednim merama

zaštite. U cilju praćenja osamostaljivanja, preživljavanja i kretanja, obeleženo je preko 20 mladih belorepana kodiranim prstevinama sa dva karaktera, koji omogućavaju prepoznavanje jedinki i iz daljine.

Verujemo da će u 2009. povećanjem broja saradnika uspeti da popišemo sve gnezdeće parove belorepana u Srbiji i da će tada imati odličnu osnovu za dalji monitoring i konkretnu zaštitu.

Gnezda sve češće u plantažama klonskih topola

U odnosu na period pre 12 godina, kada se o monitoringu govorilo samo u uskim stručnim krugovima i kada je broj belorepana za Srbiju procenjen na

oko 30, u toku ove godine su primećene progresivne promene. Zabeležen je opšti porast broja parova. Običeno je 60 aktivnih gnezda i procenjeno postojanje još oko 20 teritorijalnih parova. U šumama Potisja i Potamišja zabeleženo je učestalo gnežđenje na sađenim evroameričkim klonskim topolama u plantažama ovog drveća, što predstavlja poseban izazov i zahteva stalnu zaštitu svakog gnezda.

Ištvan Ham
(iham@ptt.rs)

Saradnja sa „Vojvodinašumama“ na zaštiti belorepana

Praćenje stanja prirodnih vrednosti u šumskim gazdinstvima od ove godine, zahvaljujući završenom procesu sertifikacije šuma, postala je interna obaveza ovih organizacija. U toku terenskog rada sa JP „Vojvodinašume“ uspostavljena je terenska saradnja, a ona je posebno bila uspešna u Šumskim upravama u Apatinu, Bačkom Monoštoru, Kovilju i Zrenjaninu, pre svega zahvaljujući predanim zaljubljenicima u belorepana koji rade u ovim šumarijama.

O malom vrancu i velikom mostu

Mali vranac *Phalacrocorax pygmeus* je najmanja evropska vrsta kormora- na. Početkom XX veka ta vrsta gnezdila se pokraj Beograda, u Pančevačkom ritu. Sa isušivanjem rita, sredinom veka, i njego- vim pretvaranjem u oranice, i ptice su ne- stale. Vratile su se tek pola veka kasnije.

Pre dve decenije par stotina ma- lih vranača obrelo se na zimovanju na Malom Ratnom ostrvu, gde je njihovo prisustvo pratio kustos beogradskog Prirodnjačkog muzeja Milan Paunović. Kada im je, sredinom 1990-ih, broj prešao 1000, preselili su se na Savu, u vrbak kod Beogradskog sajma, gde je ih je redovno pratio Dragan Simić.

Na SPEC spisku vrsta zavisnih od za- štite na nivou Evrope (*Species of European Conservation Concern*), mali vranac se svr- stava u prvu grupu – u globalno ugrožene vrste sa nepovoljnim statusom zaštite u Evropi. U Srbiji je zaštićen kao prirodna retkost (Službeni glasnik RS 50/93). Status prirodne retkosti znači da je ova vrsta, kao i svi njeni razvojni oblici i derivati- njena staništa u potpunosti zaštićena i da ju je zabranjeno uništavati, eksplorativati, hvatati i uznemiravati.

Tokom poslednjih 15 godina broj malih vranača na Savi je neprekidno rastao, sve dok to zimovalište nije pri- hvatilo skoro 7000 ptica. To predstavlja 10% evropske populacije ove vrste i veliku odgovornost za grad i za drža- vu u celini. Vrbak kod Sajma postao je pretesan za toliki broj ptica, pa je jedan deo počeo da noći u vrbaku na donjem špicu Ade Ciganlige, a drugi na Maloj Ci- ganlige. Ove godine je na špicu Ade Ci- ganlige otpočela gradnja mosta, upravo na mestu vrbaka u kome je deo ptica provodio noć.

Kako bi se tokom izvo- denja radova pratio zimo- vanje malih vranača i dru- gih vrsta vodenih ptica na širem području gradilišta, angažovana je Liga za or- nitološku akciju Srbije, koja je od svog osnivanja 2003. već vršila monitoring malih vranača. Na osnovu izvešta- ja LOA, Direkcija za građe- vinsko zemljište i izgradnju Beograda će predlagati mere za sprečavanje i sma- njenje gubitaka, kao i mo- gućeg nestajanja malih vr- naca. Uporedo sa otvaranjem gradilišta otpočeo je i monitoring ptica oko njega. Nizak vodostaj reke, krajem leta, ostavio je vrbake, spašavališta malih vranača, na su- vom. Osoblje nove privatne marine „Sav- ska oaza“, ove godine postavljene nepo- sledno uz vrbak kod Beogradskog sajma, iskoristilo je tu priliku za krčenje i potkre- sivanje vrbaka, tokom kojeg je posećen veliki broj stabala bele vrbe, kao i svih bočnih grane koje su radnici sa zemlje uspeli da ih dohvate. A upravo te bočne grane su služile kao legalno pticama. I tu nije bio kraj. U oktobru je primećeno i namerno plašenje ptica petardama kad god bi novopristiglo jato malih vranača pokušalo da sleti u vrbak kod Sajma, u kome je uvek nočio najveći postotak od ukupnog broja vranača. Preplašeni mali vranci nočili su u krošnjama na Adi Cigan- lji, uzvodno od gradilišta, kao i na golog tlu, na mestu posećenog vrbaka na špicu Ade Ciganlige (na kome treba da otpočnu radovi na izgradnji pilona).

Povodom krčenja vrbaka i raspla- šivanja vranača, u Zavodu za zaštitu priro-

Foto: M. Matić Šimović

Rođaci: veliki i mali vranac

de Srbije održan je sastanak na kome su, osim predstavnika Zavoda, bili zastupljeni Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda, Gradski sekretarijat za životnu sredinu, Gradsко zelenilo i Liga za ornitološku akciju Srbije, a na kome je dogovorenako da se zaštite spašavališta malih vranača.

Nakon sastanka, Zavod za zaštitu prirode Srbije je proglašio Rešenje o prethodnoj zaštiti 'Staništa malog vranca (*Phalacrocorax pygmeus*) na Savi u Beogradu' (Službeni glasnik RS 112/08). Njime se određuje režim zaštite svih spa- šavališta malih vranača kojima su se služili tokom zimovanja u poslednjih 15 godina (1996-2008) i zabranjuje teranje i ubijanje ptica, kao i oštećivanje i uništavanje vegetacije u vrbacima kod Beogradskog sajma, na donjem špicu Ade Ciganlige i Maloj Ciganlige.

Primećen je i očekivani pad brojnosti malih vranača usled uznemiravanja, pa je sada, u odnosu na prethodnu jesen, za jednu četvrtinu manje ptica. Uzroci se kriju u uništenju vrbaka na samom špicu Ade (lokalitet gradilišta mosta) i krčenju vrbaka kod Beogradskog sajma, a možda ponajviše u sistematskom rasplašivanju vranača iz vrbaka kod Sajma. Za sada su aktivnosti na samom gradilištu toliko niskog intenziteta da deo ptica baš tu provodi noć. S obzirom na to da se mali vranci uporno drže svojih spašavališta, moraci ipak očekuju da zaštićeni vrbaci na Savi, uprkos blizine gradilišta, i u budućnosti ostanu najveće zimovalište ove vrste u Srbiji.

ОБАВЕШТЕЊЕ

Ове врбе и тополе заштићене су као станиште највеће зимујуће популације угроженог малог вранца (*Phalacrocorax pygmeus*) у Србији.
Више стотина парова ове врсте гнезди се у неколико колонија у Војводини и Неготинском крајини, а зими се среће по већим воденим површинама. Посебно је бројан на Сави у Београду, где последњих годинај приближно 7000 птица – или 10% укупне европске популације! Од врха кљуну до краја репа, мали вранци су дуги око пола метра. Манује је од дивље плавке, кратког клунја, сине главе и дужаког репа. Переје му је црно, а крајем главе тајне су смеђе. Нема беле пете на бутичним – то је одлика сличног али доста краћег крила великог вранца.
Мали вранци су заштићени као "траперска реткост" и забрањено је уништавање или експлоатисање њихових станишта, односно хватање и уznemiravanje ptica (Службени гласник РС, бр 50/08).

Ради очувања зимујуће популације малог вранца у Београду, врде и тополе које се налазе на подручју Аде Циганлије – Београдски сајам – Мала Циганлија у којима стице проводе ноћ, заштићене су као станиште ове врсте и забрањено је крчење и потресавање вегетације, али и плашење или убијање птица (Службени гласник РС, бр 112/08).

Informativna tabla postavljena na ulaz u zaštićeno područje

Čenta

Ribnjak, pašnjak, jedan godišnji ciklus, puno ptica i prezadovoljni ptičar

Skoro uvek kad krenem da posetim među posmatračima ptica čuveni ribnjak u „televizijskoj“ Barandi, prirodnim redosledom usputno stignem u Čentu. U ovom vojvođanskom selu koje se nalazi između Beograda i Zrenjanina postoji mali ribnjački kompleks čiji izgled odmah odaje njegovo poreklo. Nema sumnje da je reč o starom rukavcu Tamiša, reke koja teče u blizini i snabdeva ribnjak vodom. Ova mrvaja se proteže u obliku latiničnog slova „U“ okrenutog gornjim krajevima prema severoistoku. Moje putovanje za Barandu vrlo često se završava upravo na tom mestu, jer se tu nalazi oaza za ptice koje vole plitku stajaču ili sporotekuću vodu. Osim toga, vrbaci kraj reke i mali tr-

ščaci povećavaju pticama osećaj bezbednosti, pružajući mogućnost hitnog bega i sklanjanja od zuba, kljunova ili kandža gladnih grabljivica.

Posle dolaska iz Beograda u Čentu (koja slovi u Srbiji kao prestonica lube-nica), stižem do njenog severnog ruba i skrećem pored poljoprivrednog kombinata na desno, prema ribnjaku. Pre nego što pristignem do obale (ribnjak je na tom mestu udaljen od asfalta samo 300 m) pripremam svu svoju posmatračku opremu i fotoaparat. Iskustvo mi je takvo da su već na samom ulazu (posebno iza zgradice uprave, gde put preseca ribnjak), česti susreti sa interesantnim pticama. Izmedju ostalog, na ovom putu sam prvi

put u životu imao priliku da posmatram i fotografisem ružičaste čvorke *Sturnus roseus*. Njihovo jato sedelo je i najedalo se zrelim plodovima duda. Pouzdano mogu da potvrdim da je voće bilo vrlo slatko jer sam uskoro nakon posmatranja pravio pticama konkureniju.

Doček na ribnjaku

U kasno proleće prva ptica koja me dočekuje na ribnjaku je bela pliska *Motacilla alba* koja službuje zajedno sa čuvarima ribnjaka u njihovoj zgradi (tačnije rečeno na zgradi). Pored nje, često se može videti i crna crvenrepka *Phoenicurus ochruros*. Na krovu ove zgrade stalno dežurstvo ima i siva vrana *Corvus corone*, a u pličaku u kraku ribnjaka iza zgrade funkcioniše plaža domaćih vrabaca *Passer domesticus*. Od ovog mesta moram još više naoštiti sva svoja čula. U svakom trenutku ovde može da se baci u beg žuta čaplja *Ardeola ralloides* koja se hranila uz samu vodu, barske šljuke *Gallinago gallinago*, polojka *Actitis hypoleucos* ili, na primer, jato sprudnika ubojica *Philomachus pugnax*. Do mostića preko ribnjaka stižem u pratični seoskih lasta *Hirundo rustica*, koje imaju svoja gnezda ispod njega. Krećući se dalje, vredi sačuvati opreznost da se ne bi poplašile mnogobrojne seoske i gradske laste *Delichon urbica*, koje sa svojim kljunićima sakupljaju sa obale blato za „malterisanje“ gnezda. Iznad moje glave preleću, uz svoje karakteristične kratke kreštave uzvike, belobrke čigre *Chlidonias hybridus*, koje s vremenom na vreme vertikalno padaju u vodu i skoro istog trenutka horizontalno se udaljuju uz samu površinu sa ribicom u kljunu. Moj dolazak naterao je na nevoljno poletanje sivu čaplju *Ardea cinerea*, koja je – hodajući po pličaku u društvu male bele čaplje *Egretta garzetta* na drugoj obali – tražila ribe. Od mostića udaljuju se takođe prema obližnjem trščaku mala jata grogotovaca *Anas querquedula* i usamljeni par čegrtuša *A. strepera*. Dešava se ponekad da sa obale ili mostića poleti prema najbližem vrbaku poneki gak *Nycticorax nycticorax* ili čitava porodica ove vrste.

Na pašnjaku kod Čente mogu se naći jedinstveno raznolike podvrste i forme žute pliske

Ružičasti čvorak

Ako sam bio dovoljno oprezan i ne primetan, moćiće da uživam u svadbenoj igri para čubastih gnjuraca *Podiceps cristatus* i da se nagledam brzih, „nervoznih“ pokreta barskih petlića koji su izašli u potrazi za hranom iz gustog trščaka. Uvek sa ovog mesta pažljivo pregledam i uski pojas trščaka koji okružuje ribnjak sa južne, seoske strane. Rado se sećam lepog prizora koji su jednog letnjeg dana stvorili ražnjevi *Plegadis falcinellus* sa njihovim sjajnim, kestenjastim perjem na zeleno-žutoj pozadini trščaka. Ne bih smeo da propustim priliku da ponovim ovaj doživljaj.

Južni i zapadni deo

Iza mostića pogled se otvara znatno šire. Ispred mene prostire se pašnjak Veliki Alas. Pošto sam pogledao još i čubastu ševu *Galerida cristata* koja se okupala u prašini na putu, u pratnji zvučnih, metalnih glasova češljugara *Carduelis carduelis* stižem na raskrsnicu. Odlučujem: ako krenem pravo, stićiću do šireg

ce: sprudnika migavca *Tringa glareola*, sprudnika ubojicu, ponekad muljaču *Limos limosa*, crvenonogog sprudnika *Tringa totanus*, malu *Calidris minuta*, sedu *C. temminckii* ili crnotrbu sprutku *C. alpina*. Njihova straža i obezbeđenje su vivci *Vanellus vanellus*, a na vodi se odmaraju i čiste perje jata pataka, među kojima najviše ima gluvara *Anas platyrhynchos*, krdža *Anas crecca* i riđoglavih pataka *Aythya ferina*. Kad bih došao ovde sredinom leta, odmah bih zabeležio da su vladanje zalivom preuzele čaplje (sive i velike bele *Egretta alba*), bele rode i njihovi mladunci, jata kašičara *Platalea leucorodia*, kao i čitav gusti red sivih vrana i gačaca *Corvus frugilegus* koja sede pored vode i teško dišu široko otvorenih kljuna. Gačci, ptice najtamnije teget boje, pristigli su u zaliv iz kolonije na jednim visokim topolama kraj ribnjaka, koja će se videti pri povratku na raskršće, a ovog puta uputiti prema severu, poljskim putem između ribnjaka i pašnjaka. Iako je razdaljina između južnog i zapadnog rukavca veoma mala, ptičji svet se primetno menja zbog okruženja ribnjaka. Zapadni deo (paralelan sa asfaltom) samo na početku ima u pozadini selo, drveće i žbunje. Dalje prema severu ribnjak se prostire između pašnjaka na desnoj i polja na uzdignutoj levoj obali. Ovde se na vodi češće primećuju patke njorke *Aythya nyroca*, plovke kašikare *Anas clypeata*, crnovrati gnjurci *Podiceps nigricollis* i barske kokice *Gallinula chloropus*. Na plićacima ne nedostaju male bele čaplje i velika jata vivaka. Na severnom kraju

dovoljno vremena i strpljenja, nagledaću se sivih barskih petlića *Porzana porzana* i barskih petlovana *Rallus aquaticus*, koji tretiraju ovo mesto kao odličnu menzu. Ne smem da potcenjujem ni čitavu ovu ptičiju sitnariju jer upravo veliki trstenjaci *Acrocephalus arundinaceus*, trstenjaci cvrkutići *A. scirpaceus* i rogožari *A. schoenobaenus*, barske strnadice *Emberiza schoeniclus*, plave senice *Parus caeruleus* i par senica vuga *Remiz pendulinus* zajedno sa žabama stvaraju ovaj hor mio za uvo, koji čemo zatvorenih očiju, bez ikakve sumnje, uvek i svugde prepoznati zvuk ribnjaka.

Veliki trstenjak

More trave

Ribnjak ipak nije samo svet barskih ptica. On je takođe domovina i livadskih ptica. Takvih ambijenata sigurno ima u Srbiji više, ali će upravo Čenta ostati za mene najbolje mesto za poznavanje raznovrstnosti žutih pliski *Motacilla flava*. Kad uzmemo u ruke popularan vodič za određivanje ptica, naćićemo u njemu jednu slike žute pliske. U debljem i malo više rafiniranom ključu videćemo da žuta pliska ima više podvrsta, koje se značajno razlikuju, posebno po izgledu glave. Međutim, čak ni lektira specijalističke monografije posvećene pliskama neće nas upoznati sa tolikim bogatstvom formi koje srećem u Čenti, počevši od pliski sa jednolikim sivim, crnim ili čak zelenim (!) glavama, preko pliski sa svetlim brkovima do ptica sa svetlim (belim, žutim ili i belim i žutim) brkovima i obrvama – uz sve međusobne kombinacije. Najbolje godišnje doba za njihovo posmatranje je proleće kada zauzimaju svoje male teritorije i štite ih od drugih parova koji traže

Siva čaplja

dela ribnjaka i zaliva u kome su kupalište napravila jata velikog vranca *Phalacrocorax carbo* i liski *Fulica atra*. Među njima tražim i manje ptice. Ovde imam veliku šansu da nađem mnoge šljukari-

ribnjaka, ispred prostranog „polja“ trske, koja sakriva od očiju posmatrača bučno ptičje bogatstvo, primećujem uperene podozrive poglede malog jata ovdašnjih sivih guski *Anser anser*. Kad budem imao

mesto za gnezdo. Najbolje doba dana je kasno popodne kada se veliko krdo krava koje su pasle na pašnjaku sakuplja pred povratak u selo. Oko njihovih ugrejanih tela gomilaju se rojevi insekata, a krdo u svom kretanju isteruje iz trave naredne gomile. Ovo je velelepna gozba za pliske koje se bez ikakvog napora najedaju do sitosti, a jedini je rizik da ih nagazi jedan od stotina kravljih papaka.

U jesen, osim pliski, krave prate i velika jata čvoraka *Sturnus vulgaris*. Ovo je odlična prilika za posmatranje razlika u ponašanju ove dve vrste. Pliske su – iako u jatu – individualci: svaka se hrani poje-

Sprudnik migačac

dinačno, a čak i u trenutku panike zbog simuliranog napada ovčarskog psa, polete samo najbliže ptice. Sa druge strane, čvorci su formacija vojničkog karaktera, koja deluje kao u zbijenoj koloni, odlično koordinisana pri svakom dejstvu. Hrane se po naređenju, polete po naređenju, napadaju protivnika po naređenju, kao mašina od hiljadu potpuno jednakih delova.

Na pašnjaku u Čenti skoro svaki grm, ili čak pojedinačni korov koji viri iznad mora trave, ima na svom vrhu „pevajući“ ukras u obliku velike strnadice *Miliaria ca-*

landra. Znatno ređe viđam na vrhovima žbunja ruse svračke *Lanius collurio*.

Ljubitelji grabljivica neće žaliti što su stigli u Čentu. Stalni stanari ovog područja su mišari *Buteo buteo* i vetroške *Falco tinnunculus*, koje posmatraju pašnjak iz vazduha u potrazi za mnogo-brojnim glodarima. Iznad vode i trščaka svojim niskim i klimavim letom prelete eje močvarice *Circus aeruginosus*, spremne da se svakog trenutka sruše na neopreznu pticu. Visoko po nebnu doстоjanstveno se premeštaju belorepani *Haliaeetus albicilla* tražeći pogledom veću ribu. Ponekad svoju žrtvu odnose u kandžama na severni – ređe posećen i zbog toga divlji – kraj ribnjaka, gde se spuštaju na obalu da pojedu plen

Ribnjak je tokom leta pokriven čilimom žutog lokvanjica

u pratnji liski i patki, mirnih, pošto se ovog puta belorepan pobrinuo za ribu.

Ribnjak u Čenti okružuje pašnjak i sa istočne strane. Ovaj njegov deo – koji se graniči sa poljima – dobro je mesto za posmatranje sivih i belih čaplji i patki: gluvara i njorki. Ovde ponekad mogu da sretnem ređeg gosta ribnjaka – crnu rodu *Ciconia nigra*.

Jato velikih belih čaplji

Letnja žega

Oproštaj

Sumrak stišava vrevu na ribnjaku iako se svojim promuklim glasovima i dalje neumorno dovikuju veliki trstenjaci. Ne smiruje se ni hor žaba, u čijoj pozadini počinju svoje solističke nastupe najbolji pevači – slavuji *Luscinja megarhynchos*. Ptičji svet spava. Jedino iz sela se čuje tihoo i meko dozivanje čuka *Otus scops*, a pored mene, kao priviđenje, pojavljuje se i odmah nestaje u tamni utina *Asio otus*.

Tekst i fotografije:
Maciej Szymański
(macszym@yahoo.com)

Rezultati projekta Naučno-istraživačkog društva studenta biologije „Josif Pančić“ „Otvori oči!“

Zimska jata utine u Srbiji među najvećima u Evropi

Foto: Katarina Paunović

Utina u letu

Sove (Strigiformes) igraju vrlo zapaženu ulogu u kulturama širom sveta. Na većini meridijana su poštovane i obožavane kao simboli mudrosti, plodnosti i blagostanja. Specifičan noćni način života im je doneo lošu reputaciju u Evropi tokom Srednjeg veka. Sove, i ostale noćne životinje, su tada masovno stradale zbog sujeverja, anatemisanja i proganja. Čak i danas, veliki deo stanovništva u Srbiji ima negativno mišljenje o sovama i nerado ih prima u svoje okruženje.

U Srbiji se gnezdi 10 vrsta sova, od kojih četiri obitavaju u neposrednoj blizini čoveka. Sova utina *Asio otus* je jedna od njih. Prepoznatljiva je po uškama – uzdignutom perju na vrhu glave. Utina je sova srednje veličine čija su staništa pre svega otvoreni tereni uz rubove šuma, drvorede, parkove, voćnjake, manje grupe drveća. Ne gradi gnezda, već koristi ili

Foto: Katarina Paunović

U zimujićem jatu često se zadržava više desetina ptica

Sove u medijima

Pored istraživanja, članovi i volonteri društva „Josif Pančić“ razgovarali su sa velikim brojem ljudi ukazujući im na značaj sova u njihovoј okolini, na ugroženost i neophodnost zaštite ovih zanimljivih ptica. Zainteresovanima je kroz razgovor podeljeno oko 3.500 brošura koje opisuju sove utine i ciljeve projekta. Takođe, zaledljeno je preko 1.000 vrlo efektnih postera koji pozivaju na zaštitu sova. Projekat je imao odličnu podršku medija koji su ga predstavili kroz oko 60 tekstova u novinama, časopisima i na internet stranicama, kao i tokom 20 nastupa na TV i radio stanicama.

preotima gotova od svraka *Pica pica*, sivih vrana *Corvus cornix* ili drugih ptica. Prefere gnezda smeštena na četinarima, posebno na stablima sa gustom krošnjom (tuja, smrča). Utina plen lovi najčešće u niskom letu pored živica ili ruba šume, ređe sa osmatračnice. Novija istraživanja u Srbiji pokazala su da su njihova osnovna hrana mali glodari (poljske voluharice i miševi), potencijalno štetni organizmi i prenosioci zaraza koji prete ljudskoj populaciji i ekonomiji. Sove neškodljivo i efikasno regulišu njihovu brojnost štedеći nam velika materijalna sredstva i čuvajući našu životnu sredinu. Procenjeno je da se u Srbiji gnezdi oko 11.000 parova, a u Vojvodini oko 3.500 parova utina. To je čini najčešćom i najbrojnijom sovom kod

nas. Utine su na teritoriji Srbije zaštićene kao prirodna retkost Uredbom o zaštiti prirodnih retkosti (Sl. Glasnik RS 50/93) i zabranjeno je njihovo uznemiravanje, hvatanje i ubijanje tokom cele godine. Takođe, po Zakonu o lovstvu iz 2006. zaštićene su trajnom zabranom lova i za njihovo ubijanje ili drugo uništavanje je predviđena kazna od 150.000 dinara.

Za razliku od drugih vrsta koje vremenvan gnežđenja provode usamljeno ili u

Popis jata utine u Tordi

Foto: Katarina Panović

parovima, utine se sakupljaju u jata koja mogu brojati i po par stotina primeraka. Ova vrlo zanimljiva pojava je privukla pažnju ornitologa u Srbiji koji od 2003. godine počinju sa praćenjem zimskih jata utina. Članovi Naučno-istraživačkog društva studenta biologije „Josif Pančić“ iz Novog Sada, zajedno sa brojnim ljubiteljima ptica iz cele Srbije tokom zime 2007/08. sproveli su do sada najveće i najkompletnije istraživanje zimskih jata utina, pre svega na teritoriji Vojvodine. Generalni pokrovitelj projekta „Otvori oči!“ je bila kompanija Knjaz Miloš i njihov brend Guarana, dok je Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održiv razvoj kroz projekat „Upoznajmo sove“ finansijski po-

Utina je jedna od naših najkorisnijih ptica

Utine imaju veliki značaj za poljoprivredu Srbije. Procene su da one samo u toku zime u Vojvodini pojedu oko 500 tona potencijalno štetnih glodara i time nam uštede više desetina miliona evra. Prirodno kontrolišući brojnost glodara sove smanjuju potrebu za korišćenjem otrova čija primena u poljoprivredi narušava zdravlje ljudi i životinja, zagađuje hranu i životnu sredinu.

mogao rad na edukaciji školske omladine u nekoliko gradova Vojvodine.

Terenska istraživanja zimskih jata utina su sprovedena od novembra 2007. do marta 2008. Prvi deo istraživanja imao je za cilj da isprati dinamiku brojnosti sova na 45 odabranih lokacija u Vojvodini i centralnoj Srbiji. Ova jata su obilazena dva puta mesечно tokom pet zimskih meseci. Totalan popis jata i jedinki sova u njima obavljen je od decembra 2007. do februara 2008. kada

je obiđeno više od 500 naselja i 45 velikih farmi (ekonomija) širom Srbije. Volonteri su pronašli 401 aktivno jato sova na kojima je boravilo 20.609 utina. Jata su najčešće boravila na četinarima pored crkava, škola, domova zdravlja i drugih javnih ustanova. Ova mesta su najpogodnija, budući da sovama pružaju neophodan zaklon i mir. U Vojvodini je otkriveno deset jata koja su imala više od 200 sova (u Kikindi, Bečeju, Kulu, Bačkom Petrovom Selu, Sremskoj

Slučaj «Donji Tovarnik»

Na žalost, pored nestanka mesta za ishranu i gnežđenje i velikog stradanja na putevima, sove se suočavaju i sa neopravdanim proganjanjem i ubijanjem. Tokom istraživanja je zabeleženo nekoliko slučajeva ubijanja sova od kojih je najbrutalnije bilo u sremskom selu Donji Tovarnik. Međutim, ohrabruju činjenice da su to sporadični slučajevi koji su žestoko osuđeni u javnosti. Nadamo se da će ljudi shvatiti da opstanak sova u velikoj meri zavisi od njih samih i da će se ubuduće bolje odnositi prema ovim jedinstvenim stvorenjima.

Foto: Katarina Panović

Radionica „Sove u Srbiji: trenutno stanje i potrebe zaštite“

NIDS „Josif Pančić“, uz pomoć Pokrajinskog Sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj i Zavoda za zaštitu prirode Srbije, organizovalo je 13. i 14. 12. 2008. radionicu na kojoj su bili predstavljeni dosadašnji rezultati istraživanja i aktivne zaštite sova u Srbiji i zemljama u okruženju (Mađarskoj i Bugarskoj). Osnovni cilj skupa je bila razmena iskustava istraživača i zaštitara koji se bave sovama, popularizacija istraživanja i zaštite ove grupe vrsta i utvrđivanje prioriteta i strategija za proučavanje, zaštitu i edukaciju javnosti o sovama. Učesnici skupa su bili članovi i saradnici ornitoloških organizacija u Srbiji i NIDS „Josif Pančić“, predavači domaći i strani stručnjaci koji se bave sovama. Prvog dana su održana tematska predavanja o biologiji, ekologiji i praktičnoj zaštiti ukupno 8 vrsta sova koje žive na prostoru Srbije. Drugi dan bio je rezervisan za terenski obilazak zimskih jata sova utina u naseljima južnog Srema (Ruma, Sremska Mitrovica), kao i rezervata prirode „Zasavica“. Prema rečima više od 70 učesnika radionice, skup je u potpunosti uspeo i opravdao je očekivanja prisutnih.

Mitrovici, Bašaidu, Tordi, Laliću, Srbobranu i Opovu), a svetski rekord u broju utina na jednom lokalitetu je više puta obaran u Kikindi gde je maksimalno pronađeno 402 sove u zimujućem jatu. Ipak, velika brojnost nas obavezuje na dalja istraživanja i zaštitu sova budući da još uvek ne znamo da li im u Srbiji broj opada kao što je to slučaj u ostatku Evrope.

Više informacija u vezi sa proučavanjem sova i ostalim aktivnostima društva „Josif Pančić“ možete pronaći na internet stranicama: www.josifpancic.com

Milan Ružić

(milruzic@yahoo.com)

Foto: Milan Ružić

Važan deo projekta bila je edukacija

Izveštaj sa prstenovačkog i edukacionog kampa na jezeru Rusanda

Zaštitimo Rusandu!

Rusanda za vreme jesenje seobe

Od 1. do 28. 10. 2008. na jezeru Rusanda kod Melenaca, organizovana je prva velika akcija prstenovanja ptica u sklopu projekta „Valorizacija prirodnih vrednosti jezera Rusanda kao osnove za zaštitu – Zaštitimo Rusandu!“ od strane Saveza mladih „Krug“ iz Melenaca i Naučno-istraživačkog društva studenata biologije „Josif Pancić“. Tokom četiri nedelje istraživanja ptica zabeleženo je 20 vrsta koje na jezeru pre toga nisu beležene, tako da sada ukupan broj zabeleženih vrsta iznosi visokih 202. Moramo izdvojiti nalaze lešnikare *Nucifraga caryocatactes*, krstokljuna *Loxia curvirostra*, pirogave grmuše *Sylvia nisoria*, zmijara *Circaetus gallicus*, mrkog galeba *Larus fuscus*, planinske trepteljke *Anthus spinolella* i gorske pliske *Motacilla cinerea*. Tokom akcije prstenovano je oko 1500 ptica, a svakako su najznačajniji nalazi prstenovanih ptica iz inostranstva.

Riđovrati blatarići *Calidris ferruginea*U ornitološke mreže hvatala su se jata običnog kraljica *Regulus regulus*

Uhvaćen je običan zviždak *Phylloscopus collybita* iz Litvanije, tri brkate senice *Panurus biarmicus* iz Mađarske i trstenjak rogozar *Acrocephalus schoenobaenus* takođe iz Mađarske. Među značajnijim rezultatima izdvaja se veliki broj prstenovanih senica vuga *Remiz pendulinus* (150) i brkatih senica (200), koje se, koliko je poznato, u tako velikom broju u Srbiji hvataju samo na Ludaškom jezeru. Svakako najinteresantije bilo je hvatanje male šluke *Lymnocryptes minimus* koja je u Srbiji do sada prstenovana svega nekoliko puta. Pored prstenovanja ptica, radili smo i praćenje brojnosti sabljarke *Recurvirostra avosetta*,

santiji je bio kontakt sa samim pticama prilikom prstenovanja. Takođe, tokom novembra će biti održano slično predavanje i osnovcima iz samih Melenaca, gde će biti podeljene i majice sa simbolima jezera Rusanda. Sve u svemu, polako se budi svest o velikom značaju ovog zaboravljenog jezera kako u očima biologa i zaštitara, tako i same lokalne zajednice. Velike su nade da će ovakve i slične aktivnosti, počev od ove godine, zaživeti kako na Rusandi, tako i u samim Melencima.

Marko Šćiban
(sciban@eunet.rs)

Vesti iz okruženja

Jedna od ekskurzija tokom Evropskog vikenda posmatranja ptica

Foto: Katarina Panović

Evropski vikend posmatranja ptica 2008.

Prvog vikenda oktobra preko 50.000 odraslih i dece iz preko 30 zemalja Evrope učestvovalo je u tradicionalnom Evropskom vikendu posmatranja ptica. Od Portugalije do Turske, i od Malte do Norveške, organizovano je 2700 izleta, a ni ptice nisu izneverile svoje fanove, pa ih je ukupno prebrojano 2,3 miliona. Rekordi su postavljeni u Rusiji – najviše izleta (1719), u Španiji – najviše učesnika (22.000), dok je u Holandiji izbrojano najviše ptica (584.219). Pozivu Lige za ornitološku akciju Srbije i Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine odazvalo se 103 posmatrača u Srbiji. Organizovano je 12 izleta – od Vrnjačke Banje i Leskovca, do Apatina i Subotice – a ukupno je zabeleženo 29.650 ptica. Cilj Evropskog vikenda posmatranja ptica jeste skretanje pažnje javnosti na probleme sa kojima se ptice suočavaju na seobama i promovisanje zaštite ugroženih vrsta i njihovih staništa.

Izišao iz štampe priručnik „Posmatranje planinskih ptica“

U projektu Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN) „Odbrojavanje do

2010: Razvoj mreže ekosela u Srbiji, Crno Gori i Bosni i Hercegovini“ učestvovali su i Liga za ornitološku akciju Srbije, Centar za zaštitu i istraživanje ptica iz Podgorice i društvo „Naše ptice“ iz Sarajeva. Cilj projekta je razvoj ruralnog turizma na održivim osnovama, uz promociju i razvoj drugih vrsta ekoturizama. Pored izrade priručnika za prepoznavanje 50 planinskih vrsta, aktivnosti su obuhvatate i dvodnevne treninge u sva tri sela tokom juna i jula 2008, sa edukacijom o ekoturizmu i posmatranju ptica i terenskom obukom vodiča za turiste koji dolaze da posmatraju ptice. Priručnik je dostupan na strani http://www.myserbia.net/Uploads/File/zeleno_ptice.pdf

Borba za očuvanje i održivi razvoj Stare planine

Među 60 nevladinih organizacija članica Asocijacije za očuvanje i održivi razvoj Stare planine nalaze se i Liga za ornitološku akciju Srbije i Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine. Vlada Republike Srbije je u septembru 2007. godine usvojila Uredbu o utvrđivanju Programa razvoja planinskog turizma na području Stare planine (Sl. glasnik RS 85/2007) čime je prekršeno 6 domaćih zakona i više međunarod-

nih konvencija čiji je Srbija potpisnik. Na direktnom udaru biće kompletni ekosistemi na kojima živi preko 1.742 vrste i podvrste biljaka (od kojih su 160 endemi) i 213 vrsta ptica. Asocijacija je prvo organizovala javne rasprave u Pirotu i Nišu, da bi potom Ustavnom судu podnela zahtev za ocenu zakonitosti sporne uredbe. Asocijacija je podnela i preko 50 pritužbi na Procenu uticaja na životnu sredinu, dokument od 120 strana koji se sudbinom bogatog biodiverziteta bavi na samo pola strane (www.staraplanina.rs).

Ugrožena makedonska populacija orla krstaša *Aquila heliaca*

Španska kompanija „Inval“ planira izgradnju farme vetrogeneratora sa 50 turbina u Ovčem polju, nedaleko od Štipa, u istočnoj Makedoniji. Optočnjivanje gradnje planirano je za početak 2009. godine. Uticaj na životnu sredinu nije prethodno istražen iako se tu gnezde globalno ugrožene vrste kao što su orao krstaš i belonokta vetruška *Falco naumanni*, dok su krila turbina poznata kao smrtonosna zamka za ptice. U isto vreme, u Srbiji postoje planovi za najmanje tri farme vetrogeneratora, dve u južnom Banatu i jedna u parku prirode Stara planina.

Korak napred u bugarskom lovstvu

Sredinom oktobra bugarski parlament odbio je predložene amandmane Zakona o lovstvu, među kojima je bio i predlog da se sezona lova na patke sa kraja januara produži do 28. februara. Parlament je odlučio i da skrati sezonus na prepelicu *Coturnix coturnix* i grlicu *Streptopelia turtur*, tako da će, umesto 15. avgusta, ubuduće počinjati 1. septembra, a povišene su kazne za krivolov, kao i za posedovanje ilegalnih lovnih trofeja. Za poređenje, u Srbiji sezona lova na patke traje sve do 15. februara, sezona na na prepelicu i grlicu počinje već 1. avgusta, a kazne za krivolov se praktično ne primenjuju.

Uredio: **Dragan Simić**
birdingserbia@gmail.com

Deveti prstenovački eko-kamp u Novom Kneževcu „Tisa 2008“

Poslednji prstenovački kamp kod Novog Kneževca?

Od 17. do 24. 8. 2008. održan je 9. eko-kamp u Novom Kneževcu na obali Tise, na lokaciji poznatoj kao Žuta kuća. U radu kampa učestvovali su osnovci, srednjoškolci i studenti i jedan prstenovalac. Pored 16 stalnih učesnika, kako je to obično i bivalo, kamp su posećivali i znatiželjnici, lovci, ekolozi, lokalni čelnici, novinari i, naravno, roditelji i prijatelji učesnika.

U 15 ornitoloških mreža dužine 12 metara uhvaćeno je 178 ptica, a imali smo i 33 kontrolna nalaza ranije prstenovanih ptica. Mreže su stajale na istim mestima kao i prethodnih osam godina, sa minimalnim izmenama zbog seće vegetacije.

Nažalost, ovo je verovatno bio poslednji prstenovački eko-kamp na ovom lokalitetu, jer posle završetka smene pr-

stenovača, vlasnik zemljišta je započeo radove na izgradnji zgrada na mestu održavanja kampa. Organizatori eko-kampa već tragaju za novim lokalitetom novog kampa kod Novog Kneževca, sa sličnom vegetacijom (žbunje zove) i sličnom ornitofaunom tokom jesenje seobe ptica.

Atila Agošton
(atos@tisanet.net)

Rezultati prstenovanja ptica

Vrsta	Broj prstenovanih ptica	Broj kontrolnih nalaza
Veliki detlić <i>Dendrocopos major</i>	1	1
Pčelarica <i>Merops apiaster</i>	1	0
Vuga <i>Oriolus oriolus</i>	3	0
Crvendač <i>Erithacus rubecula</i>	1	1
Mali slavuj <i>Luscinia megarhynchos</i>	4	7
Veliki slavuj <i>Luscinia luscinia</i>	9	5
Crna crvenrepka <i>Phoenicurus ochruros</i>	1	0
Drozd pevač <i>Turdus philomelos</i>	1	0
Obični kos <i>Turdus merula</i>	1	0
Siva grmuša <i>Sylvia borin</i>	32	3
Pirgasta grmuša <i>Sylvia nisoria</i>	2	0
Crnoglava grmuša <i>Sylvia atricapilla</i>	42	3
Grmuša čavrljinka <i>Sylvia curruca</i>	11	0
Obična grmuša <i>Sylvia communis</i>	14	3
Trstenjak rogožar <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	1	0
Veliki trstenjak <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	2	0
Žuti voljič <i>Hippolais icterina</i>	3	0
Šumski zviždak <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	1	0
Brezov zviždak <i>Phylloscopus trochilus</i>	1	0
Siva muharica <i>Muscicapa striata</i>	1	1
Crnovrata muharica <i>Ficedula hypoleuca</i>	12	1
Velika senica <i>Parus major</i>	3	1
Plava senica <i>Parus caeruleus</i>	0	1
Dugorepa senica <i>Aegithalos caudatus</i>	13	3
Rusi svračak <i>Lanius collurio</i>	12	1
Poljski vrabac <i>Passer montanus</i>	1	0
Zeba <i>Fringilla coelebs</i>	4	1
Zelentarka <i>Carduelis chloris</i>	0	1
Batokljun <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	1	0

Na akumulacionom jezeru „Gruža“ Prstenovački kamp „Knić 2008“

Foto: Katarina Paunović

Brezov zviždak

zad realizuje projekte prstenovanja ptica na akumulaciji „Gruža“. Prema najnovijim istraživanjima, na akumulacionom jezeru Gruža zabeležene su 183 vrste ptica. Akumulacija „Gruža“ je najveća stajača

Foto: Katarina Paunović

Barska strnadica

Akumulaciono jezero „Gruža“ formirano je sa ciljem snabdevanja vodom za piće Kragujevca i okoline. Akumulacija je potpuno formirana 1985. Dužina joj je oko 10 km, a širina 0,2–1,5 km. Površina akumulacije iznosi 934 ha. Od 5. do 11. 10. 2008. Ekološko istraživačko društvo „Mladen Karaman“ iz Kragujevca organizovalo je prstenovački kamp u okviru projekta „Promocija i popularizacija nauke kroz naučnoistraživačke ekspedicije u centralnoj i jugozapadnoj Srbiji“, koji je sfinansiralo Ministarstvo nauke Republike Srbije, a partner na projektu bio je Institut za biologiju i ekologiju u Kragujevcu. Cilj kampa bilo je prstenovanje ptica i praćenje jesenje migracije. Korišćene

su četiri ornitološke mreže koje su postavljene u rogoz i žbunje. Prstenovano je 137 ptica u okviru 21 vrste i tri ponovna nalaza. Najbrojnije ptice u ornitološkim mrežama bile su barska strnadica *Emberiza schoeniclus*, brezov zviždak *Phylloscopus trochilus*, obični zviždak *Phylloscopus collybita*, velika senica *Parus major*, plava senica *Parus caeruleus* i trstenjak rogožar *Acrocephalus schoenobaenus*. Uhvaćeno je 35 barskih strnadica, prstenovano i vraćeno u prelepe predele akumulacije „Gruža“.

Ovo je prvi prstenovački kamp organizovan od strane EID „Mladen Karaman“, ali ne i prvi na ovom jezeru. Prirodnački muzej iz Beograda nekoliko godina una-

vodena površina u Šumadiji, pa je zato i veliko stecište ptica vodenih staništa. U decembru 2005. na ovom jezeru izbrojano je preko 14.000 ptica, što je svrstava među veoma značajne vodene površine za zimovanje, migraciju i gnežđenje velikog broja ptica. Na spisku je staništa od nacionalnog značaja za ptice od 1998. a u toku je i priprema za njenu nominaciju za IBA područje. Akumulacija „Gruža“ je odlično mesto za posmatranje i fotografisanje ptica.

Miloš Radaković
(ealpestris@yahoo.com)
i Draženko Rajković
(strix.draze@gmail.com)

Istraživački kampovi NIDSB „Josif Pančić“ Pčinja 2008.

Ekspedicija „Pčinja 2008“ jedna je od najatraktivnijih akcija NIDSB „Josif Pančić“ koja se organizuje već treću godinu. Među sekcijama koje su u ovom kampu – ekspediciji učestvovali od početka je i ornitološka, koja se od 2006. pojavljivala u različitom sastavu, ali uvek jednako impresionirana zanimljivom faunom ptica koja nastanjuje područje doline Pčinje.

Pčinja je jedna od malobrojnih reka Srbije koja pripada egejskom slivu, a njenom dolinom, uklještenom među Rodopskim planinama, do juga naše zemlje

dopiru uticaji egejskog Mediterana. Tako jedinstven sklop klime i reljefa, dopunjeno činjenicom da je dolina većim delom slabo nenaseljena, omogućio je stvaranje posebnog biljnog i životinjskog sveta, prepunog atraktivnih i u drugim delovima Srbije retkih vrsta.

Ekspedicija se ove godine održala od 12. do 22. jula. Kamp je tradicionalno bio smešten u blizini manastira Sveti Prohor Pčinjski, a lokaliteti koji se nalaze u blizini kampa dobro su poznati ornitološkoj sekciji. Obilaženi su delovi planine

Foto: Bojan Rubinić

Brojjez lončar

Kozjak, koja se sa 1283 m nadmorske visine i šumskim pokrivačem sačinjenim

Rezultati prstenovanja

U mreže je uhvaćeno i prstenovano 110 ptica, od kojih je najviše bilo gorskih pliski Motacilla cinerea (20) i vodomara Alcedo atthis (16). Prstenovano je i nekoliko jedinki vrsta koje se kod nas nešto ređe markiraju: vodenkos Cinclus cinclus, senica šljivarka Parus lugubris, siva senica P. palustris, brgljez Sitta europea i crnogrla strnadica E. cirlus.

Istraživanje ptica u dolini Pčinje

Foto: Aleksandar Bojić

ovim staništima uz reku ove godine postavljene i mreže sa ciljem hvatanja i prstenovanja ptica.

Pažnja ornitologa bila je usmerena na nekoliko specifičnih mesta na kojima se mogu uočiti vrste tipične za ovaj kraj. Jedan od ciljeva bio je praćenje svih staništa na kojima boravi riđoglav svračak *Lanius senator*, čija se cela populacija kod nas nalazi na krajnjem jugu Srbije. I ove godine imali smo zadovoljstvo da posmatramo više parova na gotovo istim lokalitetima kao i prethodnih godina. Kamenjari su takođe bili detaljno istraženi, a na njima su ponovo posmatrani brgljez lončar *Sitta neumayer*, koji se u Srbiji može posmatrati jedino u dolini Pčinje, retka jarebica kamenjarka *Alectoris graeca*, južna belka *Oenanthe hispanica* i planinska strnadica

Emberiza cia. Jedna od odlika doline Pčinje je i gusta populacija daurske laste *Hirundo daurica*, koja je redovno posmatrana zajedno sa velikim brojem seoskih *H. rustica*, gradskih *Delichon urbica* i nešto ređih gorskih lasta *Ptyonoprogne rupestris*. Ptice grabljivice takođe su simbol Pčinje. Uspeli smo da zabeležimo orla zmijara *Circaetus gallicus*, osičara *Pernis apivorus*, mišara *Buteo buteo*, kopca *Accipiter nisus*, jastreba *A. gentilis*, lastavičara *Falco subbuteo*, sivog sokola *F. peregrinus* i vetrušku *F. tinnunculus*. Možda najuzbudljivije otkriće ove ekspedicije bio je nalaz krilnog pera buljine *Bubo bubo*, koju do sada nismo zabeležili na ovom mestu. Veoma zanimljivo bilo je i ponovno posmatranje crne rode *Ciconia nigra*.

Rezultati istraživanja Pčinje pokazali su da je ovaj relativno slabo istražen region izuzetno bogat i atraktivan i da zaslužuje veću pažnju ornitologa i zaštitara, tako da se nadamo da će i narednih godina biti lepih novosti sa ovog izuzetnog područja.

Dimitrije Radišić

(aythyista@yahoo.com)

Stara planina 2008

Stara planina je najveće prirodno dobro u Srbiji, koje zbog svog izuzetnog izgleda, reljefa i živog sveta uživa status parka prirode. Usprkos ogromnih prirodnih vrednosti koje šta/nešto nedostaje, u poslednje vreme mu preti velika opasnost u vidu izgradnje skijališta koja će, ukoliko budu izgrađena u planiranom obimu, uništiti neka od najlepših delova ove divlje planine.

Podstaknuto željom da što više istraži floru i faunu, ali i da dâ doprinos zaštiti Stare planine, NIDS „Josif Pančić“ je zajedno sa EID „Mladen Karaman“ i DMIZG „Branislav Bukurov“ sprovedlo istraživačko-zaštitarsku akciju „Temška 2008“, koja je za cilj imala prikupljanje podataka o prirodnim vrednostima planine, podizanje svesti stanovnika staroplaninskog kraja o važnosti zaštite područja kao i

rad na promociji tih vrednosti i ukazivanje na alternative ski-turizma. Ovo je bio

najveći kamp naučnoistraživačkog tipa koji su ova tri studenska društva spro-

Neverovatna Stara planina

Foto: Katarina Paunović

Grabljivice Stare planine

*Stara planina je sjajno mesto za posmatranje grabljivica! Uspeli smo da zabeležimo čak 9 vrsta: beloglavog supa *Gyps fulvus*, zmijara *Circaetus gallicus*, surog orla *Aquila chrysaetos*, osičara *Pernis apivorus*, običnog mišara *Buteo buteo* i riđeg mišara *B. rufinus*, jastreba *Accipiter gentilis*, sivog sokola *Falco peregrinus* i vetrušku *F. tinnunculus*.*

vela u poslednje vreme - u njemu je učestvovalo preko 80 istraživača. Ptice su bile jedna od najviše istraživanih grupa. Najviše je istraživana okolina sela Temška, tipičan predeo pobrđa sa hrastovim i grabovim šumama, voćnjacima i livadama. Ovdje je zabeleženo mnogo vrsta posebnih za mozaična staništa brdskog

Gorska pliska *Motacilla cinerea*

Foto: Katarina Panović

Tokom 15 dana kampa, od 5 do 20. jula, uspeli smo da obiđemo i mnoge udaljenije lokalitete: Babin zub, Jabučko ravnište, Arbinje, Dojkino vrelo, Midžor i Topli do. Obišli smo mnoga staništa koja se sreću u različitim delovima Srbije, ali su retko gde tako bliska jedna drugom kao na Staroj planini. To nam je omogućilo da posmatramo izuzetno raznovrsnu faunu ptica, od kojih su nam posebno zanimljive bile planinske vrste. U starim četinarskim i bukovim šumama zabeležili smo lešnikaru *Nucifraga caryocatactes*, crnu žunu *Dryocopus martius*, vatroglavog kraljića *Regulus ignicapillus*, gorskiju senicu *Parus montanus* i jelovu senicu *P. ater*, dok su na planinskim pašnjacima, kamenjarima i zajednicama kleke posmatrani drozd ogrličar *Turdus torquatus*, planinska strnadica *Emberiza cia* i planinska

treptaljka *Anthus spinolleta*. Izuzetno nas je obradovalo prisustvo prdavca *Crex crex* i jarebice kamenjarke *Alectoris graeca*.

Ukupno smo za 15 dana ekspedicije zabeležili 80 vrsta, što je daleko od konačnog broja gnezdarica. Tokom akcije uspeli smo tek da steknemo utisak o bogatstvu i tajnovitosti prirode koje Stara planina krije, bogatstvu koje mora biti istraženo i sačuvano zbog budućih generacija i činjenice da priroda sama po sebi ima svoju vrednost i svrhu koja mora biti poštovana. Tužno je i poražavajuće saznanje da je sudsud jednog ovakvog bisera očuvane prirode neizvesna i da potpuno zavisi od ljudi koji u njoj vide samo materijalnu dobit i kratkoročnu korist.

Dimitrije Radišić
(aythysta@yahoo.com)

Zasavica 2008

Rusi svračak

Foto: Katarina Panović

Najdužu tradiciju među letnjim akcijama NIDS „Josif Pančić“ ima kamp u rezervatu „Zasavica“. Prirodne lepote rezervata, ali i izuzetna saradnja sa starocem, Pokretom gorana Sremske Mitrovice, učinili su da veliki broj članova društva posećuje rezervat i u njemu vrši istraži-

vanja različitih grupa biljaka i životinja još od 2003. Kamp „Zasavica 2008“ bio je rekorder po broju učesnika, a fokus istraživanja bio je na pticama, sitnim sisarima, insektima, ribama, biljkama i gljivama.

SRP „Zasavica“ nalazi se u severozapadnoj Mačvi, a osnovan je 1995. sa ci-

ljem zaštite bare Zasavice, vrlo zanimljivog vodenog staništa nastalog u starom koritu Save a ispunjenog vodama koje se iz Drine filtriraju kroz debele naslage šljunka. Zahvaljujući tako specifičnom nastanku, na Zasavici su se oblikovala raznolika vodena staništa, koja su pružila utočište ogromnom broju organizama, a za ne tako mali broj njih, Zasavica je i jedino mesto na kome opstaju u Srbiji. Iako biolozima i ekolozima zbog svog veličanstvenog živog sveta poznata još u XIX veku, Zasavica je u periodu pre stavljanja pod zaštitu naglo propadala, zahvaljujući prirodnim procesima, ali i čovekovom nemaru. Srećom, od dobijanja statusa specijalnog rezervata prirode, na Zasavici je na zaštiti i

Pogled za Zasavica na posetički centar

Foto: Katarina Panović

Prstenovanje na Zasavici

Za razliku od prošle godine velika jata seoskih lasta *Hirundo rustica* nisu se okupljala na noćenje u trsci na obalama, što se odrazilo na broj ptica koje su prstenovane za vreme kampa. Ipak, uspeli smo da uhvatimo 234 ptice, među kojima su najbrojnije bile žute pliske i trstenjaci rogozari *Acrocephalus schoenobaenus*, a u manjem broju su bili prisutni veliki trstenjaci *A. arundinaceus* i trstenjaci cvrkutići *A. scirpaceus*, čvorci, senice vuge *Remiz pendulinus*, čapljice, vodomari *Alcedo atthis* i druge vrste.

unapređenju prirode učinjeno mnogo, gubitak velikog broja vrsta i staništa je zaustavljen, a počeli su se vraćati i neki

Uspesi zaštite

Tokom kampa otkriveno je gnezdo belorepana *Haliaetus albicilla* za koga se već dugo prepostavljalo da se gnezdi u blizini rezervata. Gnezdo je otkriveno u šumskoj parceli čija je seča upravo započeta. Pravovremenom reakcijom kampera, uprave rezervata i Zavoda za zaštitu prirode Srbije gnezdo je spaseno, tako da postoji nada za opstanak zasavičkog para belorepana. Drugi uspeh je gnežđenje kukuvije *Tyto alba* u namenskoj kutiji koju smo na obližnju napuštenu farmu postavili 2006. U kutiji je tokom provere pronađeno dosta gvalica i neoplođeno jaje, dok su mlade ptice verovatno izletele ranije. Ovo je do sada prvo poznato gnežđenje kukuvije u namenskoj kutiji na teritoriji Srbije.

Foto: Katarina Panović

Mala bela čaplja

Foto: Katarina Panović

Kašičar

stari stanovnici među kojima je svakako najpoznatiji dabar *Castor fiber*, čija je reprodukcija u potpunosti uspela. Parallelno sa tim, mnogo se radilo i na očuvanju tradicionalnih kulturnih vrednosti i na njihovoj promociji, tako da je danas, zahvaljujući entuzijazmu staraoca rezervata, Zasavica nezaobilazna tačka na

turističkoj mapi Srbije i simbol uspešne zaštite prirode.

Kamp je trajao od 25. 7. do 4. 8. 2008. Velika suša i nizak nivo podzemnih voda učinile su da vodostaj bare bude niži nego što je uobičajeno za taj period godine, a mnoge bare na pašnjaku Valjevcu nestale su. Ovo je učinilo da se na pašnjaku, najprivlačnijem mestu za posmatranje močvarica, zadrži znatno manji ptica nego što smo navikli. Ipak, na obalama bare i preostalim malim baricama zadržale su se male bele čaplje *Egretta garzetta* i sive čaplje *Ardea cinerea*, bele rode *Ciconia ciconia*, šumski prudnici *Tringa glareola*, prudnici migavci *T. ochropus*, prudnici ubojice *Philomachus pugnax* i polojke *Actitis hypoleucus*, a poslednjeg dana kampa, posetilačkog centra doletoje je i jedan mladi kašičar *Platalea leucorodia*

koji se dugo hranio u plićaku i dozvolio da bude fotografisan. Na samoj Zasavici ustaljeno brojni bili su gakovi *Nycticorax nycticorax*, čapljice *Ixobrychus minutus*, liske *Fulica atra*, barske kokice *Gallinula chloropus*, gluvare *Anas platyrhynchos* i patke njorke *Aythya nyroca*; povremeno smo beležili žute čaplje *Ardeola ralloides* i mrke čaplje *Ardea purpurea*, a viđen je i za ovo područje misteriozno redak čubasti gnjurac *Podiceps cristatus*. Žbunovi gloga na pašnjaku Valjevac bili su stanište velikog broja rusih svračaka *Lanius collurio*, velikih srnadica *Miliaria calandra* i crnoglavih travarki *Saxicola torquata*, kao i velikih jata čvoraka *Sturnus vulgaris* i žutih pliski *Motacilla flava*.

Dimitrije Radišić
(aythysta@yahoo.com)

U okviru projekta NIDSB „Josif Pančić“ ove godine, u Srbobranu otkriveno da su Masakrirane sove utine

Foto: Miroslav Šćiban

Ubijene srbobranske utine

dila nije dugo trajala. Zadovoljstvo uspehom, najpovoljnijim odjecima i bogatim rezultatima istraživačko-edukativnog projekta „Otvori oči“, naglo je i na najsuroviji način pomučeno. Već prilikom prvog kontrolnog obilaska zimovališta sove

utine *Asio otus* u Srbobranu, 17. 11. 2008, otkriven je pravi masakr ovih ptica. U porti pravoslavne crkve u centru ovog gradića pronađeno je pet poluraspadnutih leševa, a po rečima očevidaca samo u dvorištu crkve sredinom oktobra bilo je oko 10 ubijenih ptica. Još uvek nepoznati počinilac je, po svemu sudeći, početkom oktobra u dva navrata ubijao sove iz vazdušne puške u dvorištu pored Lovačkog doma „Fazan“ i u dvorištu crkve. Prema našim izvorima, u prvom navratu dotična osoba je pucala po sovama čitava dva sata, a da nikо nije ni pokušao da je spreči. Budući da utine nisu ubijane samo u porti crkve, broj ubijenih ptica verovatno je veći, a deo leševa sklojen. Ovakvo iživljavanje nad sovama već decenijama nije zabeleženo na području Srbobrana i stvarno je žalosno saznanje

da i dalje ima osoba koje ciljano pucaju u jednu od najkorisnijih životinja koje žive na našim prostorima. Pet leševa koji su prikupljeni tog dana predato je Zavodu za zaštitu prirode Srbije u Novom Sadu, a istovremeno je obavešten i republički inspektor za lovstvo.

Prema Pravilniku o visini štete za protivzakonito ulovljenu divljač ili na drugi način uništenu divljač (objavljenom 2006. u Službenom glasniku Republike Srbije), kazna za odstrel trajno zaštićene utine je 150.000 dinara, što znači da šteta koja je naneta u ovom slučaju iznosi najmanje 750.000 dinara. Takođe, za ubijanje vrsta sa liste prirodnih retkosti Srbije sledi zatvorska kazna u iznosu do tri godine. Međutim, šteta koju je obesnik učinio za prirodu i poljoprivredu znatno je veća. To je posebno jasno ako se uzme u obzir da jedna porodica sova tokom godine potamani čak oko 10.000 glodara, a koji na imanjima pojedu više hrane nego što je potrebno da se ishrane dve krave! Glodari kojima se utine hrane predstavljaju potencijalno štetne i zarazne organizme koji prete ljudskoj populaciji i ekonomiji. Sove

neškodljivo i efikasno regulišu njihovu brojnost štedeći nam velika materijalna sredstva i čuvajući našu životnu sredinu. Zbog svega toga, zločin počinjen u Srbo-branu predstavlja napad na sve meštane ove varošice, a ne samo napad na nedužne i korisne ptice.

Predsednik LU „Fazan“ Nandor Sep, kao i ostali srbobranci lovci, iznenađeni su ovim događajem i najavljuju priključivanje potrazi za počiniocem. Oni su tokom oktobra meseca nalazili mrtve sove i

u dvorištu lovačkog doma, ali su mislili da su ptice bile otrovane zbog masovnih trovanja glodara u srbobranskem ataru. Nakon informacija da postoje očevici i da je zaista neko sove ubijao iz vazdušne puške, jasno im je da se ipak nije radilo o trovanju. Obdukcija koja sledi će to uskori i materijalno dokazati. Za ubijanje zaštićene vrste ptica pored samog lovačkog doma i pored crkve, gde nikako ne bi smelo da se puca, bila je potrebna velika drskost. U narednom periodu će članovi NIDS „Josif Pančić“ udruženim snagama sa LU „Fazan“ iz Srbo-brana, policijom i inspektorima pokušavati da pronađu počinioča ovog zločina. Važno je napomenuti da je zimujuće jato u Srbo-branu jedno od najvećih u Srbiji i predstavlja veliko bogatstvo za poljoprivredu ovog područja. Ne dozvolimo da nam obesni pojedinci oduzimaju to bogatstvo! Izvor www.josifpancic.com

Marko Šćiban
(sciban@eunet.rs)

Međunarodni savez čuvara prirode od 14. 9. do 20. 9. 2008. organizovao II Evropski seminar za rendžere Evropski rendžeri na okupu

Ucilju razmene iskustava i upoznavanja sa načinom rada čuvarskih službi i saveza u zemljama širom evrope, prisustvovao sam II Evropskom seminaru za rendžere u dva nacionalna parka u Mađarskoj. Na ovom seminaru su osim iz Engleske, Austrije, Danske, Finske, Francuske, Škotske, Irske, Izlanda, Poljske, Mađarske, Norveške, Rumunije i Rusije učestvovali i predstavnici iz Srbije: dvoje čuvara iz JP „Palić – Ludaš“ i „Varos“ i predstavnik Pokrajinskog sekretarijata za

Učesnici seminara

Foto: Lorand Vig

Foto: Katarina Paunović

Crne rode

zaštitu životne sredine i održivi razvoj.

Gostoprivrstvo domaćina i organizacija programa seminara bili su sjajni. Svaki dan rendžeri su bili na nekim od najvrednijih delova zaštićenih područja. Drugog i trećeg dana programi su održani na teritoriji NP „Kiškunšag“, gde smo, pored posete vlažnim livadama, ritovima i slatinama (područja Natura 2000) upoznali i konkretne primere upravljanja, gazdovanja, održavanja i rekonstrukcije staništa, faze i rezultate tekućih projekata zaštite staništa i vrsta (LIFE program za veliku droplju *Otis tarda*), kao i projekat za zaštitu endemične stepske šarke *Vipera ursinii rakosiensis* –Vipera LIFE. Programi tokom četvrtog i petog dana organizovani su na području NP „Dunav

–Drava“, gde smo dobili uvid u aktivnosti na upravljanju šumama i plavnim područjima. Vrhunac je bila vožnja mini-železnicom, koja je prvenstveno namenjena za šumarske potrebe, ali i za transport posetilaca. Tim vožićem obišli smo lokalitet zvani Gemenc. To je plavno područje poznato po najbogatijoj populaciji gnezdećih crnih roda *Ciconia nigra*. Tamo se gnezde i druge retke vrste ptica: više vrsta čaplji, crna lunja *Milvus migrans*, belorepan *Haliaeetus albicilla* i stepski soko *Falco cherrug*.

U okviru predavanja o zaštićenim dobrima, radu čuvarskih službi i saveza u ostalim zemljama, imali smo priliku da se i sami predstavimo i da podelimo naša iskustva, odnosno da prikažemo trenutno stanje čuvanja prirode u Srbiji. Mogli smo da uživamo u pejzažima Islanda, Norveške, Finske, Rusije, da upoznamo njihove predele, kulturu, kao i odnos stanovništva prema prirodi.

Predstavnici Međunarodnog saveza za čuvare prirode predstavili su ovu organizaciju koja okuplja više od 50 organizacija, službi, saveza čuvara prirode širom sveta.

Ciljevi i zadaci organizacije su unapređenje uslova za razmenu iskustava i protoka informacija među čuvarima prirode širom sveta. Učestvovala je i direktorka Fondacije Europark. Ova organizacija ima preko 500 članova iz 39 zemalja Europe.

Mađarska čuvarska služba, zahvaljujući svojoj organizovanosti i uniformnosti, sa čvrsto definisanim pravnim osnovama i sa raznolikim delatnostima čuvara, stoji kao daleko najbolji primer ostalima u regionu. Njihovi čuvari imaju status državnih činovnika sa visokom školskom spremom, stručnjaci su u pojedinim oblastima zaštite prirode, vode nacionalne i međunarodne projekte, sprovode aktivne mere zaštite, uniformisani, opremljeni legitimacijom, lisicom, suzavcem i oružjem, pišu prekršajne i krivične prijave, itd.

Čuvari prirode trebalo bi da budu jedni od najbitnijih aktera u vršenju neposredne kontrole nad aktivnostima i procesima na terenu i obavljanju poslova čuvanja zaštićenog područja.

Lorand Vig

(lorand.vig@vojvodina.sr.gov.yu)

**Radionica „Zaštita modrovrane u Panonskoj niziji“
Subotica, 13–14. septembar 2008.**

Modrovrana u fokusu

Prelepa modrovrana sa hranom za mladunce

Foto: Oto Sekereš

Organizaciji Udruženja ljubitelja prirode „Riparia“ u Subotici, u Domu učenika srednjih škola, održana je dvodnevna međunarodna radionica „Zaštita modrovrane u Panonskoj niziji“ koju je finansirao Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj. Ova radionica nastavak je napora našeg Udruženja na zaštiti modrovrane u Vojvodini, imajući u vidu da je „Riparia“ postala pravi regionalni lider u aktivnoj zaštiti i proučavanju ove

vrste. Zato je i htela da svoja znanja dopuni međunarodnim iskustvima zemalja Kar-

patskog bazena u zaštiti ove vrste, ali i da ih podeli sa ornitolozima i aktivistima nevladinih organizacija iz Srbije koje se bave ornitološkim radom.

Skup je otvorio dr Slobodan Puzović, pokrajinski sekretar za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, naglasivši da je Sekretarijat posebno usmeren pružanju aktivne pomoći organizacijama koje se bave aktivnom zaštitom biodiverziteta, a da je „Riparia“ jedna od retkih u Vojvodini koja na tom polju uvek ima zanimljive ideje i postiže značajne rezultate. Istakao je da je, iako se može očekivati veći priliv sredstava iz pokrajinskog i republičkog budžeta za zaštitu biodiverziteta, malo organizacija koje su sposobne da se uhvate u koštač sa upravljanjem u prirodi. Dr Puzović je obećao i veću finansijsku pomoć iz pokrajinskog budžeta aktivnim organizacijama koje se bave ovom tematikom, ali i strožiju kontrolu rezultata i sprovođenja projekata.

Prvi dan je bio posvećen predavanjima o stanju populacije i merama zaštite ove vrste u pojedinim panonskim zemljama. Dr Bela Tokody iz Mađarskog društva za zaštitu ptica i prirode predstavio je iscrpljeno stanje, monitoring i mere zaštite modrovrane u Mađarskoj, u kojoj ova vrsta živi u uslovima staništa sličnim vojvođanskim. Dr Peter Sackl iz Muzeja Štajerske u Graču predstavio je stanje male, reliktnе populacije u istočnoj Austriji, koja je veoma dobro proučena i o čijoj egzistenciji postoji mnoštvo podataka. Dr Mirko Bohuš sa Univerziteta u Komarnu veoma je iscrpljeno govorio o maloj slovačkoj populaciji koja bi bez aktivne zaštite već izumrla. Stanje populacije i detalje preduzetih mera zaštite u Vojvodini predstavili su, ispred ovog Udruženja, Oto Sekereš i Marko Tucakov. Naglašeno je da se u Vojvodini ova vrsta danas gnezdi na svega četiri šира područja: Subotičko-horgoška peščara, Kapetanski

Ko se u Srbiji najaktivnije bavi proučavanjem i zaštitom ptica?

U radionicici su učestvovali članovi Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, NIDS „Josif Pančić“, Lige za ornitološku akciju Srbije, PD „Gea“ i ED „Mladen Karaman“. Ukupno je na ovom skupu bilo prisutno 30 učesnika.

Učesnici radionice

rit i okolne slatine, severni Banat i Deliblatska peščara. Objasnjeni su uslovi u kojima egzistira, način upravljanja njenim staništima, nekadašnje rasprostranje i preduzete mere zaštite. U diskusiji koja je usledila postavljana su pitanja o najboljoj praksi zaštite staništa, sprečavanju krađe mladunaca, širenju areala pomoći postavljanja kućica i postavljanju stajanki za ptice. Veče se završilo izložbom slajdova o ovoj vrsti. Drugi dan je bio terenski. Obidena su gnezdišta modrovane na području SRP „Selevenjske pustare“ i kanjiškog Velikog Jaraša. Demonstrirano je postavljanje kućica, ali i uzimanje materijala iz gnezda za parazitološka istraživanja.

Oto Sekereš

(otus@riparia.org.rs)

U Novom Sadu, 8. i 9. 12. 2008

Prva *birdwatching* konferencija

Foto: Katarina Paunović

Učesnici konferencije tokom predavanja dr Voislava Vasića

U Novom Sadu održana je Prva konferencija posvećena razvoju birdwatchinga u Vojvodini u organizaciji Asocijacije za razvoj turizma VisitVojvodina uz podršku Sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj AP Vojvodine.

Ideja da se organizuje skup posvećen birdwatching-u proizašla je iz potrebe da se kreira kvalitetan turistički proizvod za koji je neophodna saradnja sa svim upravljačima područjima koja mogu biti ili jesu interesantni ovim turistima. Predavanja i radionice vodili su domaći stručnjaci sa iskustvom u zaštiti

ptica i razvoja bridwatching turizma koji su ukazali na opravdanost i isplativost razvoja ove vrste turizma u Vojvodini i dali smernice za odgovorno i održivo upravljanje prirodnih dobara kroz kreiranje ovog, za naše prilike novog segmenta turističke ponude.

Teritorija Srbije je bogata staništima i vrstama ptica od kojih su mnoge retke i ugrožene, a samim tim i privlačne za ovu ciljnu grupu. U bliskom okruženju Srbije birdwatching se uveliko razvija i sve više učestvuje u stvaranju deviznog turističkog prihoda. Osim ekomske strane, značaj se ogleda i kroz pružanje alterna-

tive neodrživom gazdovanju prirodom (lov, ribolov, seča šuma), odnosno kroz podsticaj održivog razvoja. Budući da su svi prirodni preduslovi ispunjeni, kao i da već postoji zainteresovanost stranih gostiju, neophodno je sprovedi niz aktivnosti kako bi se na adekvatan način predstavile destinacije za posmatranje ptica. Na domaćem tržištu promocija posmatranja ptica u rezervatima može uticati na povećanje svesti o potrebi očuvanja i zaštite prirode i iskoristiti u privlačenju novih ciljnih grupa koji će takođe omogućiti ostvarivanje prihoda od pružanja različitih usluga.

Jadan od glavnih zalječaka skupa je da Srbija ima velikih potencijala za razvoj ove vrste turizma, veliki broj različitih staništa, zanimljive vrste i očuvanu prirodu, kao i da može biti konkurentna zemljama u našem okruženju koje već ostvaruju značajne prihode od istog. Takođe, birdwatching ne zahteva velika finansijska ulaganja i može doneti značajnu materijalnu dobit kako upravljačima ovih dobara tako i lokalnoj zajednici. Učesnici skupa su istakli i nedostatak turističke infrastrukture, edukacije upravljača i zaposlenih u prirodnim dobrima i promocije destinacija

Biljana Marčeta

(bmarceta@magelan.co.yu)

Oprema bez koje nema posmatranja ptica

Terenska beležnica

Terenska beležnica je neophodan rezvizit u ornitološkim istraživanjima

Foto: Katarina Paunović

potom kod kuće pažljivo osušim fenom za kosu. Mnogi početnici kod nas kreću tek s nekim starim dvogledom i bez ključa, a ja sam upravo taj ključ ostavio u mutnom dunavcu. Zašto? Šta to beležnicu, kakva se može kupiti u svakoj papirnici, čini vrednjom od priručnika? Njena unikatnost! Dok se ključevi stampaju u velikim tiražima i mogu nadoknaditi, gubitak terenske beležnice i svih opažanja u njoj, nenadoknadiv je.

U ranim danima, kada još nedovoljno razlikujete vrste, beležnica će vam najviše služiti da skicirate opažene ptice koje ne uspete odmah da pronađete u ključu. Ne smete se oslanjati na pamćenje jer se ne-retko dešava da ubrzo poverujete da ste videli i odliku koju nije bilo. Ukoliko je ptica koju opazite, ali je ne poznajete, ner vozna, bolje je da je što duže posmatrate, a potom smesta skicirate, nego da se maštate priručnika rizikujući da vam ptica nestane s vidika. Vreme koje potrošite na listanje stranica će biti protraćeno vreme za posmatranje, zbog čega možete propustiti da zapazite presudne detalje.

Nije važno što ne umete da crtate, počnite od većeg i manjeg kruga pa ih spojite vratom, manjem doctrajte kljun, a većem rep i noge, pa dodajte opažene šare na približno tačno mesto. Pokraj crteža za-

pišite boju perja svakog dela tela. Ne zaboravite da opišete boju kljuna i nogu, kao i ma koje karakteristično ponašanje poput uzdizanja repa ili trzanja krila. Kada beležite zapaženo, držite se onoga što ptica ima, a proces eliminacije (nema žute noge – znači nije ova, nema crn kljun – nije ni ova) ostavite za kasnije. Najzad, obavezno zapišite i datum i lokalitet posmatranja.

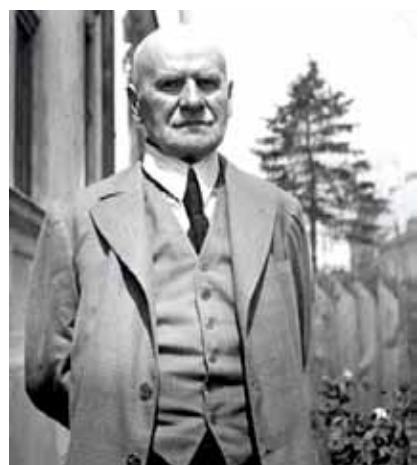
Pošto ste zapisali sve što ste videli, uzmite ključ i pokušajte da pronađete takvu pticu. Sada je vreme za proces eliminacije. Priručnik može da pominje neku odliku koju vi niste opazili, a ptica je već odletela. Nemojte je dopisivati, držite se prvobitnih beleški. Tako učite da raspoznajete i pamtite ptice, a redovno hvanjanje beleški vas priprema za zahtevnije vrste i terene, kada ćete beležiti sve što beleži i iskusni ornitolozi.

Ako ste se upitali kako je moj dvogled podneo ono plivanje s početka – ne baš najbolje. Napunio se vodom, pa su na prizmama počele bujati alge, a u servisu su mi rekli da je novi ruski dvogled jeftiniji od poliranja prizmi... (A šta zapisuju iskusniji, pročitajte u sledećem broju našeg magazina)

Dragan Simić

(albicilla@sezampro.yu)

Zaboravljeni ptičija Sime Trojanovića (1860–1935.)

Ne znam nikog ko redovno upotrebljava zbirnu (kolektivnu) imenicu ptičija. Šteta, jer je baš zgodna za ono što obično zovemo faunom ptica tog-tog područja ili ptičijim svetom okoline nekog mesta. Termin ptičija našao sam kod Trojanovića. A kad god sam koga od pticoznalaca pitao zna li za Trojanovića, dobijao sam uvek odgovor „nikad čuo!“ Pa ko je onda taj Sime Trojanović?

Druga polovina 19. i početak 20. veka bili su vreme velikih prirodnjaka, na čelu sa Josifom Pančićem. Jedan od njih bio je i akademik Trojanović. Prirodnjaci su tada bili neverovatno popularni i uticaj-

ni. Smatralo se da su nauka i znanje najjače sredstvo demokratskog i moralnog preobražaja Srbije, a prosveta i nauka su bile usko međusobno povezane. Pa ipak, današnji prirodnjaci većinom ne znaju za Trojanovića

Možda je to zato što je u istoriju srpske nauke i kulture ušao kao etnolog, osnivač Etnografskog muzeja i njegov prvi direktor. A bio je po obrazovanju prirodnjak koji je doktorirao na čuvenom Hajdelberškom univerzitetu. Batio se sisarima, gmizavcima, biljem i bio je jedan od prvih, posle Pančića, koji su se bavili pticama, bar južno od Save i Dunava. I

baš to su svi previđali ili zaboravili (više u V. Vasić: Prirodnjak Sima Trojanović. Na početku: Dr Sima Trojanović. Beograd 2002: Etnografski muzej 135–206).

Rodio se 2. februara 1860. u Šapcu, a umro 21. novembra 1935. u Beogradu. Studirao je na univerzitetima u Cirihu, Vircburgu, Bernu i Hajdelbergu. Počeo je kao učitelj, zatim kao profesor gimnazija u Čačku, Loznici i Beogradu, sve do osnivanja Etnografskog muzeja. Pred kraj službovanja bio je profesor na univerzitetu u Skoplju i bio izabran za člana Srpske kraljevske akademije.

Za ptičiju se Trojanović interesovao celog života, a posmatrao je i osluškivao ptice s posebnom pažnjom u prirodi i u kontrolisanim uslovima. Mesec dana pre smrti raspitivao se za čavke u Makedoniji (i da li predveče igraju pretkazujući promenu vremena), o čemu svedoči jedno pismo iz Đevđelije od 16. oktobra 1935. Trojanović je rano ustanovio da "zato što su Srbi vrlo slabi i neveštici lovci, razumljivo je da su s divljom prirodnom vrlo malo sprijateljeni, pa ne znaju o životinjama ni imena im ni što iz života..."

Rad koji se isključivo bavi pticama, (Ptice. Beograd 1890: Prosv. glasn. 1–24 (17–20): 518–526, (21–24): 603–613.) Trojanović je pisao još dok je radio u Čačanskoj gimnaziji. To je uglavnom kompilacija iz raznih izvora, sa podacima koji danas izgledaju manje ili više preteranim: da ima oko 11 000 vrsta ptica, da labudovi žive do 300 godina, pagajji 200, orlovi 100, itd. Međutim, ima u tom članku i autentičnih posmatranja. Zabeležio je da se na strmim obalama Save i Dunava vide hiljade rupa koje su

izdubile bregunice. U njegovom detinjstvu je u Šapcu bilo više hiljada gnezda lasta, zahvaljujući staroj arhitekturi. Ima u istom radu i puno naziva koji se više ne upotrebljavaju u standardnoj srpskoj nomenklaturi [lapištov *Phalacrocorax* spp., žuja *Oriolus oriolus*, tkalac *Ploceidae*, kratkokrile plovice (alke i pingvini), kovač *Alcedo atthis*]. Za Srbiju Trojanović kaže da ima 301 felu ptica i poziva se na Pančića, ali ispravlja Pančićev pogrešan navod da u Srbiji živi *Lagopus alpinus*. Trojanović navodi i da je Hodek kod Timoka ubio i prodao Britanskom muzeju kratkoprstog kopca *Astur brevipes*. Zanimljivo je da se ovaj Trojanovićev rad ne pominje ni u jednom od nekoliko istorijata ornitologije u Srbiji!

Među pričama, za koje nije svestan da su izmišljene ili pogrešno interpretirane, nego ih navodi bez provere, jeste slučaj roda iz Niškog okruga koje su navedno kolektivno kaznile smrću ženku kojoj je podmetnuto čurije jaje. U skladu sa svojim vremenom, Trojanović deli ptice na korisne i štetne. Najkorisnija je po njemu lasta, koja se kod nas poštuje kao sveta ptica najavljuvačica proleća. Korisne su kukavica, koja jede gusenice, i sove, jer tamane miševe. S druge strane, demantuje da su vrapci korisni. Opisuje vrapce u svom dvorištu, kojima je glavno sastajalište bila jedna visoka žuta šljiva. Šljiva je bila napadnuta od gusenica glogovca, ali ih vrapci nisu jeli. U dva navrata piše i o sokolarenju. (Lov sa sokolovima. Zagreb 1925: Priroda 15/1: 1–4.)

Trojanović se zanimalo za ptice znamenite Obedske bare i 1928. ozbiljno spremao da piše o njima. O načinu sku-

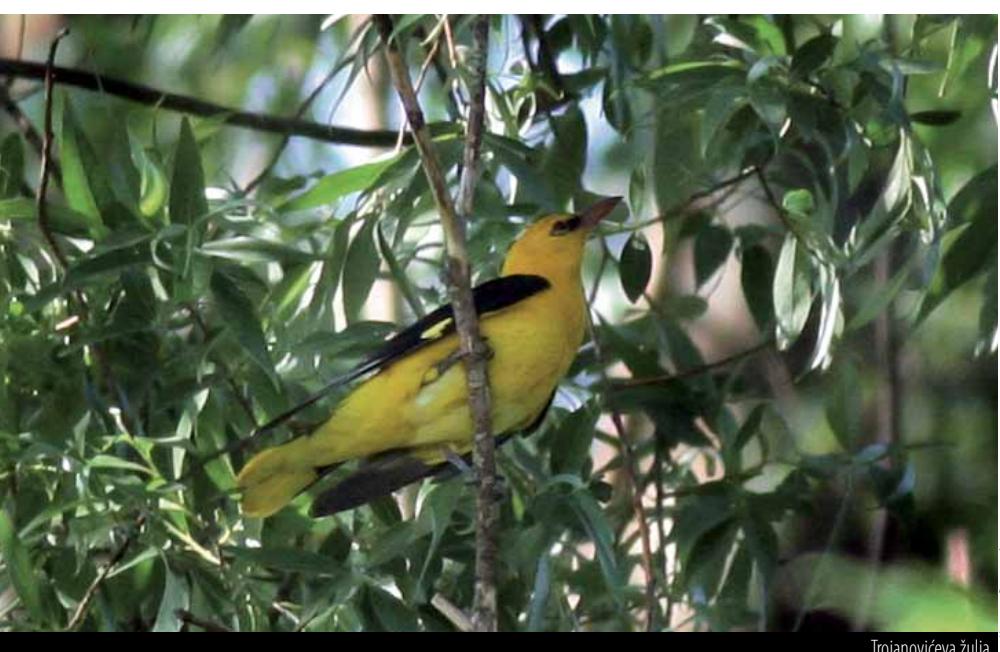
pljanja građe svedoči jedno pismo njegovog informatora D. Pantića iz Kupinova, sa preciznim odgovorima na Trojanovićev upitnik. Očigledno je da je umeo da osvoji sagovornike i tako proširi mrežu informatora. To potvrđuje isto pismo: "Čika ste se Peri s Vašom naravom dopali jer kaže mao koji dan dolaze iz Beograda u lov to sve nešto mrko gledeju, ali ovaj gospodin uvek samo nasmejan i zadovoljavajući to čika Pera kaže." O ozbiljnosti zanimanja za Obedsku baru govori i snimanje iz vazduha koje je na Trojanovićevu inicijativu 16. juna 1928. izvelo ratno vazduhoplovstvo. To su verovatno prvi aero-foto-snimci namenjeni proučavanju prirode u Srbiji, kako kaže sam Trojanović, "na jedan sjajan način, koji do sad u nas nije zabeležen." Nažalost, nije poznato gde se sada nalazi asamblaž vazdušnih snimaka Obedske bare iz 1928, a i nikakva Trojanovićeva rasprava ne pominje se nigde u istorijatima proučavanja Obedske bare.

Opet prvi posle Pančića, Trojanović je proučavao Kopaonik. Ponekad je preuzimao Pančićeve greške. Tako je ispalio da je najkarakterističnija ptica na Kopaoniku jarebica kamenjarka *Perdix petrosa* (opravno *Alectoris graeca*), za koju misli da "se na malo mesta viđa u celom svetu". Prilično je sporan i podatak, preuzet takođe od Pančića, o alpijskim čavkama s crvenim kljunom i nogama (crvenokljuna galica *Pyrrhocorax pyrrhocorax*), umesto žutokljune galice (planinske čavke) *P. graculus*, koja je rado naseljavala tadašnja rudarska okna u planinama. Međutim nudi tačno brdske ševe (retke), lešnjikare, kao i tada retkog tetreba gluhanu. Za Kopaonik u svom članku "Ptice", nabraja još vodenog kosa u Rasini i Graševskoj reci, i rusog svračka *Lanius collurio* na venjanima na vrhu Kopaonika. Ne znajući za to, Matvejev je verovao da je on prvi koji je svračka našao na Kopaoniku tek 1938. Karakteristično je da Matvejev čak ni u istorijatima istraživanja ptica Kopaonika ne pominje Trojanovića.

Posle Pančića, Trojanović se može smatrati i prvim značajnijim pobornikom očuvanja prirodnog nasleđa. Zaista čudi što mu to skoro нико ne priznaje. Trojanović čak daje jedan indikativni spisak ugroženih prirodnih dobara [O zaštiti prirodnih znamenitosti. Beograd 1921: Prosv. Glas. 38 (2/5): 257–266], ali se to po pravilu ignoriše, čak i u brojnim istorijskim osvrtima povodom jubileja zaštite prirode.

Voislav Vasić

(vokivasic@bvcom.net)

Trojanovićeva žulja

Foto: Katarina Palović

Prikazi novih ornitoloških knjiga

Piše: Marko Tucakov
(mtucakov@eunet.rs)

Boris Garovnikov (2008):
Kako naseljiti ptice.
Zavod za zaštitu prirode
Srbije, Beograd. (ISBN
978-86-80877-31-0).
116 stranica.

Mnogi ljubitelji ptica žele ovakav priručnik već dugo i dovijaju se (uglavnom preko stranih knjiga i tekstova na internetu) da nađu podatke o tome kako se pravi kućica za senicu, čime ptice hranitizimi, kako imati u svojoj okolini baš onu pticu koju želimo... Ovakve zaštitorske teme posebno su aktuelne u zapadnim zemljama u kojima cveta industrija potrepština za divlje ptice, i gde bi se magazin kao što je naš „Detlić“ bez problema mogao izdržavati na bazi reklamnih usluga takvim proizvođačima. Jedna prijateljica iz Engleske mi je čak savetovala da se ovaj magazin zove „Bird table“, ali sam je morao razočarati pošto ne mislim da bi nama „Ptičji sto“ bilo šta značio. Zaista, najlakše je ptice oko sebe imati kada im je najteže i kada ne biraju previše gde će tražiti hranu. Nešto teže ih je privući u periodu gnezđenja, no moguće je čak celu svoju okućnicu prilagoditi na taj način da bude potpuno prijateljska i da namerno privlači ptice. Moglo bi se reći da je u pitanju pravi menadžment divljih ptica, oko koga se ornitolozi, doduše nemalo spore. Jedni misle da je prihranjivanje

bespotreban i čak štetan upliv u prirodne procese, dok drugi to vide kao odličnu mogućnost za edukaciju, nadoknadu naše štete koju činimo pticama, olakšano prstenovanje ptica... Autor se svrstava na stranu ovih drugih i ovu problematiku nam predstavlja u okviru sledećih poglavija ove knjižice: Zašto treba da naseljavamo ptice?, Plan naseljavanja ptica, Veštačka gnezda od drveta, Veštačka gnezda od drugih materijala, Postavljanje veštačkih gnezda, Naseljavanje ptica koje se gnezde po drveću i žbunju, Kako pomoći pticama tokom gnezđenja, Zaštita ptica od vremenskih nepričeka, Voda kao činilac u naseljavanju ptica, Hrana – činilac u naseljavanju ptica, Praćenje naseljavanja ptica, Prepoznavanje ptica, Detlići i „naseljenici“, Slike u boji i Prepo-

znavanje gnezda. Uz sve ovo, tu je jedan pregled, tri registra i spisak literature.

Prvo u oči upadaju (najverovatnije pozajmljeni) crteži i vinjete iz neke knjige izdate polovinom prošlog veka, ali i spisak literature iz koje je autor crpio podatke. Mislim da je to mogao uraditi mnogo bolje i da bi tada knjiga bila savremenija, pravi priručnik za prirodnjake kakve Garovnikov očigledno želi da vidi među nama, ljubiteljima ptica. Takođe, možda pravo pitanje nije „kako naseljiti ptice“, već kako ih zaštiti i privući. Uopšte nema reči o „naseljavanju“ nepevačica. Ipak, ovu knjižicu treba imati, tehnike koje autor preporučuje isprobati, a o tome kako ste u tome uspeli izvestiti redakciju našeg magazina da bismo sva iskustva koja imate objavili.

Kako napraviti kućicu za ptice? Par poljskih vrabaca *Passer montanus*

Foto: Katarina Panović

Boris Garovnikov (2006):
Koje su to ptice? Lovački
savez Srbije, Beograd
(ISBN 86-82675-30-7).
Priručnik džepnog
formata.

Ako ovu knjižicu nećemo odbaciti samo zato što je izdaje nacionalna organizacija lovaca, zavirimo među njene korice. U uvodu autor opisuje opremu za posmatranje ptica, način prepoznavanja i korišćenja priručnika. Zatim na popularan način opisuje preovlađujuća staništa u Srbiji i uporedno siluete nekih najčešćih grupa ptica koje žive u njima. U glavnom poglavljju

predstavljena je 61 vrsta ptica koje se sreću u našoj zemlji, crtežom, imenom i tekstom u kome se opisuju njihove najosnovnije ekološke karakteristike i daje njihov status u Srbiji. Upravo se u tom delu, za koji čitaci očekuju da bude vodeći u ovoj knjižici, krije najveći problem koji autor postavlja i u predgovoru, ali ga ne rešava. On kaže da je glavni motiv za pisanje priručnika bio pomoći širokom spektru ljudi koji se interesuju za ptice da prepoznačaju vrste koje vide na terenu. Kaže i da je morao da napravi izbor koji je pao na „krupnije, lakše uočljive, češće i brojnije vrste, one koje se love, koje čine štetu u poljoprivredi i ribarstvu“. Zahvaljujući takvoj kombinaciji, čitalac (pa još i potencijalni lovac) vidi nacrtanu lisastu gusku *Anser albifrons* koja je lovna

divljač, ali ne i sličnu malu lisastu gusku *A. erythropus* koja je strogo zaštićena. Od mnogobrojnih vrsta pataka kod nas vidi samo gluvaru *Anas platyrhynchos*, krdžu *A. crecca* i riđoglavu patku *Aythya ferina*. Nema priliku da konačno nauči da od nje razlikuje strogo zaštićenu patku njorku *Aythya nyroca*. Vrlo je siromašna „ponuda“ ptica grabiljivica: dragi lovci, nije sve što ima kukasti kljun kobac, ali to šta je kobac *Accipiter nisus* nećete naučiti iz ovog priručnika. I dalje ćete biti optuživani da ne znate osnovnu veština ekološki svesnog lovca – da prepoznaće bića na koje (ne)puca. Od sada niste samo vi krivi za to. Vaša krovna organizacija populariše i podržava ovakve priručnike. Iskreno, da ga nisam dobio, ne bih se potrudio da ga nabavim.

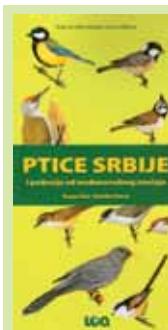

Dražen Kotrošan, Borut Štumberger i Dragan Simić (2005) : Mali priročnik za posmatranje ptica. Ornitološko društvo „Naše ptice“, Sarajevo (ISBN 9958-9194-0-0).

Prava publikacija u pravo vreme za bosanskohercegovačke posmatrače ptica i tamošnje Ornitološko društvo „Naše ptice“, ali i za malobrojne ljude u Srbiji koji su je uspeli nabaviti ili to još mogu da urade kod izdavača. Ovaj džepni priročnik sadrži sledeća poglavljia: Pred-

govor, Zašto posmatramo ptice, Gdje i kako posmatrati ptice, Prepoznavanje ptica, Terenska bilježnica, Ključ za određivanje ptica (način korišćenja) i Zaštita i pomoć pticama. Uvodna pogлавља, pre dela u kome su predstavljene same vrste, ali i deo o zaštiti ptica, posebno su me prijatno iznenadili svojom tačnošću i mogu čak i samostalno služiti kao skripta za početnike u uranjanju u ptičji svet. Detaljno je predstavljano 46 vrsta ptica gnezdarica našeg zapadnog suseda, a za svaku je data fotografija u boji i opis karakteristika, staništa, ishrane, gnežđenja, statusa u BiH i, naročito vredno, „preporuke za rad“ u kojima su u jednoj rečenici

date smernice ornitologima u vezi sa tim koje su praznine u poznavanju ove vrste u BiH i šta su najhitniji zadaci ornitologa. Od ovakve kombinacije autora (entuzijastičan predsednik ornitološke organizacije, iskusni terenski ornitolog i freelance novinar – prirodnjak) dobili smo smo vredan i tipičan početnički priročnik, lak za korišćenje i bogat informacijama. Naravno, već jednim izlaskom na teren početnik može da vidi i vrste koje nisu u priročniku (i naravno da je teško praviti izvore), ali cilj ovakvog priročnika u kontekstu njegovog izdavanja (jačanje ornitološke organizacije i nastanak mreže posmatrača ptica u BiH) potpuno je ispunjen.

Dragan Simić i Slobodan Puzović (2008): Ptice Srbije i područja od međunarodnog značaja. Liga za ornitološku akciju Srbije, Beograd. Naručivanje: Liga za ornitološku akciju Srbije, loa@ptica.org

Liga za ornitološku akciju Srbije već godinama ulaže napor da izda priročnik za raspoznavanje svih regionalno zastupljenih vrsta ptica na srpskom jeziku. Znajući koliko je takav jedan poduhvat zahtevan i koliko je u njega potrebno uložiti energije i sredstava, verujemo da će se mnogi pola-

znici škole ornitologije lako opredeliti i za ovu prethodnicu velikog „ključa“. Ona crtežom i sasvim kratkim propratnim tekstom predstavlja 138 vrsta naših ptica. Veoma je zanimljivo to što su vrste predstavljene po staništima na kojima se mogu sresti, ili nekim drugim, uglavnom netaksonomskim kategorijama. Tako imamo ptice vodenih staništa, šumskih staništa i poljoprivrednih predela na po tri lista, ptice planinskih šumskih i stenovitih staništa na dva, grabljinice, ptice urbanih sredina i travnih i žbunastih staništa na po jednom listu. Nejasno je kojoj grupi pripadaju belorepan *Haliaeetus albicilla*, beloglavi sup *Gyps fulvus*, belobraka čigra *Chlidonias hybrida*, pčelarica *Mergus apiaster*, patka njorka *Aythya nyroca* i mali vranac *Phalacrocorax pygmeus*, koji su

predstavljeni na posebnom listu, fotografijama. Drugi deo priročnika posvećen je predstavljanju 35 evropski značajnih područja za ptice (taj njihov status potvrdila je organizacija BirdLife International 2000. godine). Nije baš najbolje rešenje to što su podaci kojima su predstavljena područja prepisani iz BirdLifeove IBA publikacije, poslošto su oni već relativno stari. Ipak, imajući u vidu činjenicu koliko malo su ova područja poznata, trebalo bi čestitati autorima što su ih odlučili predstaviti u istoj knjizi sa pticama koje na njima žive. Tako, iako možda znate da raspoznajete sve ptice iz priročnika, potrudite se da imate kod sebe dovoljan broj primeraka ove knjižice. Kada je zainteresovani budući ptičari budu videli u vašoj biblioteci, pozeleće da je imaju.

Boris Garovnikov, Miloš Beuković i Milenko Zeremski (2008): Ptice: pernata divljač Dunavske banovine. Lovački savez Vojvodine, Novi Sad (ISBN 978-86-910837-1-7). 119 stranica.

Prva pomisao koja mi se javila kada sam na nedavnom simpozijumu „Zaštita prirodne baštine u Srbiji“ dobio na poklon ovu knjižicu jeste da je to još jedan za ornitologe manje više ne baš koristan priročnik, a da ga lovci nikada neće ni uzeti u ruke. No, čitajući ga, prijatno sam se iznenadio, i sada moram da priznam da je autorski tim, zahvaljujući upornosti B. Garovnikova da miri ornitologe i lovce, možda na pravom putu. U knjižici sabrani su izvodi iz

„Lovačkog glasnika“, glasila bivšeg Saveza lovačkih društva za Vojvodinu i Kinološkog udruženja, a potom Saveza lovačkih udruženja Dunavske banovine (koju su, osim današnje Vojvodine, od 1929. činile i Baranja, Stig i deo Šumadije). Budući da su brojevi ovog lovačkog časopisa, koji je izlazio od 1922. do 1941, danas gotovo nedostupni zainteresovanim čitaocima, hvale je vredan svaki napor da se podaci o pticama koji su u tom periodu objavljivani ovako odvoje i objave. Uredništvo ovog lista (prethodnika današnjih „Lovačkih novina“) imalo je izuzetan osećaj za značaj objavljuvanja podataka o odstreljenoj „pernatoj divljači“, da bi se, kasnije, začeo i naučnoistraživački rad u Savezu, pa čak nastala i Ornitološka sekcija! Izuzetan značaj poklanjan je zaštiti ptica, po čemu se može zaključiti da je Lovački glasnik, kada se danas prelistava, pravi priročnik za lov-

ce kakve zaštitari ptica i ornitolozi danas želete za partnerne. Stanje na terenu ipak (glezano našim današnjim očima) nije bilo sjajno budući da su lovci i preparatori odstreljivali danas izuzetno retke vrste. No, rad Ornitološke sekcije zaista je bio fantastičan: podaci koje imamo na raspolaganju govore o „cenzusima ptica“, praćenju seobe, beleženju retkosti, primeraka ptica sa prstenovima... Bila su to vremena kada se krstaš *Aquila heliaca* gnezdro u Ravnom Sremu, klikaš *A. pomarina* na Avali, a ibis *Plegadis falcinellus* i kašičar *Platalea leucorodia* na Obedskoj bari. Danas je ova knjiga najdostupniji i veoma koristan vodič kroz neverovatne ornitološke podatke iz Vojvodine iz prve polovine 20. veka. Ne morate biti ornitolog da biste razumeli njenu vrednost. Dobro će da posluži i prirodnjacima – nostalgičarima, ali i kao opomena savesti današnjim lovcima.

Projekt „Edukacija i obuka profesionalnih ribara za monitoring pojedinih vrsta faune ptica“

Alasi na Tisi učestvuju u monitoringu ptica

Polazeći od prepostavke da, kao dobro poznavao terena, alasi mogu imati značajnu ulogu u praćenju stanja i promena brojnosti ptica, Udruženje građana „Lokalni edukativno ekološki izazov Stari Begej – Carska bara“ iz Zrenjanina pokrenulo je projekt čiji je cilj uspostavljanje veza sa profesionalnim ribarima na Tisi i približavanje problematike ugroženosti ptica kroz program edukacije i utvrđivanje brojnosti najčešćih krupnijih

vodenih ptica. Teoretski i terenski edukativni program trajao je od oktobra do decembra 2008. To je bila prva projektna faza koja je usmerena na alase koji ribare od ušća Tise do bećejske brane. Kontakti su uspostavljeni sa četiri ribara iz Bećaja, Taraša, Aradca i Titela. Nakon teoretskog edukativnog programa, koji je obuhvatio više sastanaka sa ribarima i utvrđivanja plana projektnih aktivnosti, decembar je bio namenjen za terene i zajednički obilazak reke. Ribarima su podeljene džepne ornitološke beležnice pomoću kojih mogu da prepozna i zabeleže primećenu vrstu, broj jedinki, i druge ornitološki važne podatke. Njihova zainteresovanost za projekt dovoljno govorila se da na ovaj način, kvalitetnom sarad-

njom između ribara, nevladinog sektora i iskusnih ornitologa može nastati mreža za monitoring na širem području, uz učešće većeg broja saradnika. Dugoročni cilj projekta jeste da se u njega uključi što veći broj ribara.

Prirodne vrednosti Tise moguće je zaštитiti samo zajedničkim angažovanjem svih onih koje sama reka povezuje. Ovim bi, između ostalog, bio stvoren i kvalitetni tim saradnika koji bi obuhvatilo ne samo reku Tisu, već i druge reke i vodene površine u Srbiji.

Srđan Marčeta,
(marcezis@yahoo.com)
Sanja Milojević
i Steva Čorokalo

Motri se 14 vrsta ptica vezanih uz Tisu

Za proces praćenja brojnosti odabrano je 14 lakše prepoznatljivih vrsta ptica koje žive na vodi i oko nje: beloredan *Haliaeetus albicilla*, orao ribar *Pandion haliaetus*, crna lunja *Milvus migrans*, veliki vranac *Phalacrocorax carbo*, mali vranac *Phalacrocorax pygmeus*, bela roda *Ciconia ciconia*, crna roda *C. nigra*, labud grbac *Cygnus olor*, siva čaplja *Ardea cinerea*, velika bela čaplja *Egretta alba*, kašičar *Platalea leucorodia*, divlja guska *Anser anser*, gluvara *Anas platyrhynchos* i čubasti gnjurac *Podiceps cristatus*. Projekat je podržao Sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj AP Vojvodine.

DATUM VРЕМЕ	VRSTA PTICE	ЛОКАЦИЈА ПРАЋЕЊА	БРОЈ ЈЕДИНКИ

Beležnica za monitoring

Volonteri Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine mapirali Kolonije čigri i galebova u Srbiji

Črna čigra je naša najređa vrsta čigri

Foto: Katarina Panović

Čigre (Sternidae) i galebovi (Laridae) do sada su bile jedine dve grupe kolonijalnih ptica močvarica čije rasprostiranje u Srbiji nije bilo potpuno poznato. Ove atraktivne vrste, među kojima se nalaze i veoma retke ili samo povремene gnezdarice Srbije, gnezde se uvek u grupama na različitim tipovima vodenih staništa. Kod nas su to: prirodna jezera, ribnjaci (aktivni i narušeni), različite strukture u rečnim koritima, akumulacije, deponije otpadnih voda (stočnih farmi, industrija), kopovi, pozajmišta, rupe nastale kopanjem zemlje, lesa, peska ili šljunka, prirodne poplavne depresije i rečne mrtvaje. Grupe (kolonije) sastoje se od poprilično zgušnutih gnezda, bučne su i na taj način se lako brane od mnogih grabljivica koji prete iz vazduha i sa vode. Ptice iz kolonije se zajednički i hrane, a veoma su povezane snažnim socijalnim vezama. Zato ih je bilo potrebno sve pronaći, obići, iskartirati, prebrojati parove pojedinih vrsta u njima i saznati na kavim mestima se gnezde.

Kolonije su veoma osetljive na ugrožavanje. Radovi koji se sprovode u njima ili u neposrednoj blizini mogu da razbiju koloniju, oteraju gnezdeće parove, ali i unište cela područja na kojima se ove vrste gnezde. Ako se kolonije ne nalaze na zaštićenim područjima, što je veoma čest slučaj, ne stignu ni da se obrazuju ili brzo nestaju. Poznato je puno kolonija u Srbiji kojih više nema, a bile su dugo aktivne. Zbog toga smo u Društvu za zaštitu i pro-

učavanje ptica Vojvodine zaključili da je potrebno i uspostaviti dijalog sa upravljačima prostora na kojima se kolonije nalaze, kako bi ih, sa njima, zajedno uspešno zaštitili. O kojim vrstama se radi?

Obični galeb *Larus ridibundus* je jedna od najčešćih vrsta galebova u našim krajevima, a najčešći galeb srednje veličine. Prepoznaće se po tipičnoj glavi čokoladne boje, koja je deo perja koje odrasli obični galeb dobija već u februaru a zadržava do kraja perioda gnezđenja. Svaštojed je. Osim vodenih životinja, jata često krstare iznad useva i hvataju insekte, pretražuju tek uzorane brazde i jedu njihove larve, ali i đubretare na deponijama i smetlištima. Gnezda grade na ostrvcima usred različitih voda, ali i na površini vode. Gnezde se i sa drugim vrstama galebova i čigri. U Srbiji najveća kolonija (od 16 postojećih) nalazi se na ostrvima na Palićkom jezeru.

Crnoglavi galeb *Larus melanocephalus* je druga vrsta galeba koja se gnezdi kod nas, sa potpuno crnom glavom i vratom, krupniji i mnogo veći od običnog, ali i mnogo ređi. Gnezdi se samo na Palićkom jezeru (od 1986), a kolonija je promenljive brojnosti. Pojedinih godina u njoj bude samo nekoliko parova, a u godinama kada su kolonije u susednoj Mađarskoj brojne, i palićka se poveća. Tokom proteklih desetljeća crnoglavi galebovi su se gnezdili i na bazenima za otpadne vode kod Crvenke i na šećeranskoj bari kod Kovačice, ali ova gnezdilišta više nisu aktivna.

Obična čigra *Sterna hirundo* je od nekada veoma česte gnezdarice širom Srbije, posebno na šljunčanim sprudovima i ostrvima velikih reka, postala jedna od naših najređih ptica. Tokom 2008. gnezdila se u svega pet kolonija: dve su na donjem toku Drine, jedna na Velikoj Moravi i dve u Vojvodini: kod Crvenke i Kovina. Zabrinjava i to što su kolonije veoma male, a pretpostavlja se da je glavni ekološki faktor koji sprečava naseljavanje ove ptice na drugim povoljnim staništima nedostatak malih ostrva. Ova vrsta se hrani isključivo vodenim životinjama: ribicama, vodozemcima i larvama. Tipična je selica.

Gnezđenje male čigre *Sterna albifrons* u našoj zemlji (na donjem toku Drine) poуздано je dokazano tek nedavno. Mala čigra je u kontinentalnom delu Evrope ekološki potpuno vezana za šljunčana i peščana ostrva koja se stvaraju u koritima dinamičnih reka. Kolonije u donjem toku Drine promenljive su brojnosti, svake godine menjaju mesta i u njima se mala čigra gnezdi sa običnom čigrom. Ugrožene su uz nemiravanjem za vreme turističke sezone i uništavanjem tokom masovnih eksploracija šljunka koje se dešavaju na Drini i koje lokalno predstavljaju veliki ekološki problem u ovom osetljivom ekosistemu.

Belobrka čigra *Chlidonias hybrida* je najčešća vrsta čigre u Srbiji. Gnezdi se u

Foto: Predrag Kostić

20 kolonija, od kojih je samo jedna van Vojvodine (na ribnjaku kod Male Vrbice u Negotinskoj krajini). Ekološki je veoma zanimljiva: gnezda pravi na tepisima plivajuće vodene vegetacije, najčešće na gusto isprepletanim listovima, cvetovima i stabljikama belog lokvanja *Nymphaea alba* i žutog lokvanjića *Nymphoides flava*. Ovakva staništa često se sreću na ribnja-

Obični galebovi na gnezdištu

brke, ne samo u Srbiji, već i u drugim delovima areala. Gnežđenje belokrile čigre *Chlidonias leucopterus* za sada nije potvrđeno mada je moguće da se pojedinih godina ova vrsta gnezdi, prvenstveno u kolonijama belobrake čigre na Jegrički.

Kako pomoći ovim vrstama? Ako saznote za gnezdeću koloniju galebova ili čigri, obavezno nam javite. Svaka kolonija je dragocena i potrebno je učiniti sve da se ona zaštiti. Uživajte u posmatranju ovih velikih latalica! Kod nas se, osim navedenih vrsta, mogu sresti i sledeće vrste koje se ne gnezde u Srbiji: veliki crnoglavci galeb *Larus ichtyetus*, mali galeb *Larus minutus*, sinji galeb *Larus cachinnans*, morski galeb *Larus michahellis*, srebrnasti galeb *Larus argentatus*, mrki galeb *Larus fuscus*, sivi galeb *Larus canus*, troprsti galeb *Rissa tridactyla*, velika čigra *Sterna caspia* i debelokljuna čigra *Sterna nilotica*. Pažljiviji posmatrači će možda imati sreću i posmatrati ili fotografisati i neke druge ređe vrste čigri ili galebova.

Marko Tucakov
(mtucakov@eunet.rs)

cima, pa se čak može reći da su belobrake čigre zavisne od ribnjaka. Tokom hranjenja ribe mnoge kolonije bivaju uznemiravane, a u nekoliko slučajeva naši članovi su zabeležili namerna uništavanja celih kolonija. To se ove godine dogodilo na ribnjaku kod Jazova, na kome je novi vlasnik kosilicom odstranio gustu sastojinu žutog lokvanjica na kojoj su bila gnezda sa mladuncima belobrakih čigri.

Tokom mapiranja smo sa sigurnošću potvrdili gnežđenje crne čigre *Chlidonias niger* samo na jednom mestu u našoj zemlji. Ova vrsta, po načinu života umnogome slična belobrkoj čigri, se u malom broju gnezdi u koritu rečice Jegričke, i našim istraživačima je pošlo za rukom da je tačno lociraju. Zanimljivo je da je crna čigra sredinom proteklog veka bila daleko brojnija od belo-

Očuvanje i unapređenje šuma Ovčarsko-kablarske klisure Kućice za gnežđenje šumskih sova

Postavljanje kućica

Većina šuma u Srbiji je mlada i nema dovoljno starih stabala sa prirodnim dupljama u kojima se gnezde ptice i druge životinje. Takve šume ostaju bez predatora koji brinu o prenamnožavanju insekata (gubari, potkornjaci) i glodara (miševi, puhovi, veverice). U praksi je potvrđeno da čovek može srazmerno lako da interveniše u ovakvim situacijama i popravi stanje poremećene prirodne ravnoteže putem postavljanje kutija za gnežđenje ptica. Terenska istraživanja pokazala su da veliki broj parova šumskih sova *Strix aluco* u Srbiji verovatno ima problem sa pronašašnjem odgovarajućih mesta za gnežđenje. U tom slučaju sove pokušavaju da se gnezde na tlu, gde postaju žrtve divljih svinja, kuna, lisica, pasa, zmija i ljudi, u otvorenim napuštenim gnezdištu velikih ptica, gde im često ispadaju jaja i mladunci, ili na objektima koje je napravio čovek (gde ih čovek uznemirava i ubija).

Šumska sova je redovna gnezdarica Ovčarsko-kablarske klisure. Međutim, pregledom šuma u tom rezervatu utvrđe-

no je da su sastojine uglavnom mlade i da nedostaju pogodna stara stabla potrebna šumskim sovama. Turistička organizacija Čačka je od Nacionalnog investicionog plana dobila sredstva za projekat „Očuvanje i unapređenje šuma Ovčarsko-kablarske klisure“ koji je obuhvatao sledeće faze realizacije: obilazak terena i utvrđivanje kvaliteta šuma i uslova za gnežđenje šumskih sova, projektovanje i izradu 40 kutija za gnežđenje šumskih sova, određivanje mesta pogodnih za postavljanje kutija, postavljanje kutija u okviru zaštićenog područja, rad sa interesnim grupama (predstavnici mesnih zajednica i zemljoradničkih zadruga, lokalno stanovništvo, bratstva i sestrinstva manastira, šumari, lovci, planinari) i predstavljanje projekta medijima. Tokom jula i avgusta 2008. postavljeno je 40 kutija u svim tipovima šuma. Planirano je praćenje toka naseljavanja kutija od marta 2009.

Milan Ružić
(milruzic@yahoo.com)

Ornitologija u laboratoriji

Plava senica

Foto: Katarina Panović

Od 4. jula do 16. avgusta 2008 bila sam na IAESTE (The International Association for the Exchange of Students for Technical Experience) praksi u Engleskoj i radila u Centru za ornitologiju na Univerzitetu u Birmingemu. Projekat na kome sam učestvovala bavio se uticajem dodatne ishrane na plavu senicu *Parus caeruleus* i veliku senicu *Parus major*; vodi ga prof. dr James Reynolds, a realizuju i troje studenta doktorskih studija: Tim Harrison, Jen Smith i Simone Webber koji prate fiziološke promene, bioenergetiku i ponašanje ptica za vreme inkubacionog perioda. Zajedno sa mnom na praksi je bila i Marija Majer, apsolvent ekologije iz Zagreba.

Terensko istraživanje realizuje se u rezervatu prirode Chaddesley Woods. Šuma je podeljena na tri dela. U svakom je postavljeno po 96 kućica za ptice u

kojima se obe vrste gnezde. U prvom području postavljene su hranilice sa jednom vrstom hrane (crvi brašnari), u drugom se nalaze dve vrste hranilica sa različitom hranom („kolač od kikirikija“ i crvi brašnari), dok je treće područje bez hranilica. Dodatna ishrana vrši se svake godine od marta do kraja jula i prate se direktni i indirektni uticaji ovakvog režima ishrane na ispitivane vrste. Prati se početak polaganja jaja (da li ptice u „hranjenim“ područjima ranije polazu jaja u odnosu na ptice iz kontrolnog područja), da li je došlo do skraćenja perioda inkubacije u područjima sa dodatnom ishranom i broj i masa jaja u svakom gnezdu. Iz svakog gnezda prikupljeno je po jedno jaje koje je fotografisano, rađene su analize obojenosti i ispitivane koncentracije različitih grupa jedinjenja u jajetu. Posle izleganja mladih svaki treći dan merena je masa, dužina tarzusa i tela da bi se pratilo napredovanje ptiča. Deo istraživanja posvećen je ponašanju ptica u periodu gnežđenja: u kućicama su bili postavljeni senzori kojima se merila temperatura i vreme koje je ženka provodila u gnezdu, a pravljeni su i video-snimci na osnovu kojih je analizirano koliko često ženke napuštaju gnezdo da bi se hrani.

Naš posao na terenu bio je da dva puta nedeljno punimo hranilice i da ih

po završetku sezone hranjenja rastavimo i skupimo. Većinu vremena smo radiли u laboratoriji, a glavni zadatak nam je bio rad na gusenicama koje su skupljene tokom maja i prve polovine juna u istraživanom području. U sva tri područja u šumi je bilo postavljeno 10 klopki (plastične kadice) za skupljanje gusenica, a uzorkovanje je vršeno tokom maja i u prvoj polovini juna. Naš zadatak bio je da gusenice iz svakog uzorka prebrojimo, merimo i razdvojimo u četiri kategorije, stavimo u sušnicu i nakon četiri dana merimo količinu suve biomase. Na osnovu dobijenih masa konstruisan je dijagram i analizirano je da li je pik brojnosti gusenica u korelaciji sa pikom polaganja jaja kod senica. U laboratoriji smo radili i disekcije jaja (razdvajanje na ljušku, žumance i belance), nakon čega su uzorci bili poslati na analize koncentracije masnih kiselina u žumancetu. Nakon završenog posla na terenu i laboratoriji smo unosili rezultate u baze podataka.

Na ovoj praksi sam se upoznala sa novim metodama i drugaćnjim pristupom naučnoistraživačkom radu i stekla vredna iskustva u radu na terenu i laboratoriji.

Ivana Budinski
(barbastella87@gmail.com)

Crni lešinari sa Majorke

Foto: Ilija Pantović

Majorka, centralno i najveće oстрво španjolskih Baleara, jedno je od retkih mesta u Evropi gde se crni lešinarka *Aegypius monachus* može nesmetano posmatrati u svom prirodnom okruženju. Poslednjih nekoliko decenija, usled beskrajnih akcija trovanja „štetočina“, trofejnog lova,

kao i izumiranja starinskog pašarenja, populacija najvećeg lešinara u Evropi značajno je desetkovana u nekim zemljama, dok je u drugim, među kojima je i Srbija, potpuno isčepljena. Brojnost u Evropi procenjuje se na 1700–1900 parova, a od toga španska populacija broji najmanje 1500 parova, dok na samoj Majorci boravi 14 reproduktivnih parova.

Fondacija za zaštitu crnog lešinara (BVCF) nevladina je organizacija čiji rad je posvećen zaštiti evropskih lešinara. Centar iz koga koordiniše svoj rad vezan za reintrodukciju lešinara na njihova nekadašnja staništa, kao i za pocećanje brojnosti tamo gde se ova vrsta još uvek održala, nalazi se na Majorci. Pored svojih mnogobrojnih projekata zaštite ove i drugih vrsta lešinara, Fondacija se od

2003. uključila u program Evropske Unije koji omogućava svim mladim ljudima da se bave volonterskim radom. On se sastoji od brige o životinjama koje su namenjene za reintrodukciju u Centru, kao i o ozleđenim životinjama kojima Centar na Majorci predstavlja konačan dom. Jednom sedmično hrana se odnosi na brojna hranilišta u planinama, čime se podstiče povećavanje njihove brojnosti. U toku sezone gnežđenja utvrđuje se brojnost poznatih reproduktivnih parova i eventualno pronalaze novi. Svojim volonterima Fondacija omogućava i izlete po Majorci i drugim delovima Španije koje organizuju i sprovode lokalna ornitološka društva. Rado sam koristio ove prilike jer su mi omogućavale da vidim neke od meni egzotičnih vrsta (flaminzi *Phoenicopterus ru-*

Majorka

ber, morski soko *Falco eleonorae* i mnoge druge). Takođe sam, u saradnji sa Ornito-loškom organizacijom Balearskih ostrva (GOB), učestvovao u zimskom prebrojavanju močvarica, akcijama prstenovanja i raznim drugim aktivnostima.

Svako ko je zainteresovan da se bavi volonterskim radom to može učiniti. Volontiranje obično traje 6-12 meseci (u mom slučaju od oktobra 2007. do maja 2008.) Svakom ljubitelju ptica i prirode

preporučio bih ovaj volonterski program jer ima jedinstvenu priliku da proputuje, upozna drugu kulturu, nauči jezik, ostvari mnogobrojna poznanstva i prijateljstva radeći ono što voli, kao i da svojim entuzijazmom doprinese radu organizacije koja se bavi preko potrebnom zaštitom našeg najvećeg letača.

Uroš Pantović

(pantovic_uros@yahoo.co.uk)

Etiopija, bujnost Afrike i posebnost visoravni

Foto: Sonja Matić

Severni crveni biskup

Za većinu stranih gostiju prvi susret sa pticama Etiopije je četvoromilionska prestonica, Adis Abeba (na amharskom «Novi Cvet»). Na novootvorenim cvetovima «Novog cveta» hrane se sunčice takaze *Nectarinia tacazze* i lepe sunčice *Cynnyris pulchellus*. Susret sa njima u samom gradu daje jasan nagoveštaj bogatstva i egzotičnosti boja, zvukova i oblika tropskog afričkog okruženja. Nestrpljenje koje svakog ljubitelja i posmatrača ptica i prirode tera da se izade iz gradova, ovde se bar nekoliko dana može lečiti uživanjem u gradskim pticama. Na visokim drvenim skelama budućih nebodera noće stotine žutokljunih lunja *Milvus aegypticus*, koje danju u velikim jatima kruže iznad grada. Među njima su i crne kanje *Necrosyrtes monachus*, koji se čak gnezde na eukaliptusima u dvorištu ambasade Republike Srbije. Park koji okružuje diplomatsko predstavništvo Srbije je svojevrsna prirodna oaza u centru grada, koju su, kad i ambasadu, zajedno odabrali Tito i Hajle Salasije. Ovde se može uživati u bliskom posmatranju endemičnih resastih ibisa *Bostrychia carunculata*, koji se svakodnevno hrane na gustom tepih-travnjaku. Spratovnost dvorišta upotpunjaju auto-

toni žbunovi kafe i visoka stabla planinskih mlečika, kao i unešenih eukaliptusa. Po njima lete crnokrili ljubavni papagaji *Agapornis taranta*, zeleniji od svega zelenog što sam do tada video. Nisu bili toliko nesvakidašnji zbog saznanja da se radi o endemu etiopskih visoravni, koliko zbog toga što razbijaju iluziju da je prirodno okruženje papagaja kavez.

Prva putovanja izvan grada spuštaju nas kroz njive, pašnjake i savane sa akacijama u Veliki afrički rov. Na stubovima i žicama stoje dugocubi orlovi *Lophætus occipitalis*, abisinske modrovrvane *Coracias abyssinicus* i purpurne modrovrvane *C. naevius*, a na lešinama uginule stoke kraj puta okupljaju se marabui *Leptoptilos crumeniferus* i afrički supovi *Gyps africanus*. Krajnji cilj puta je banja Sodere u dolini reke Avaš. Po park-šumi banjskog kupališta skakuću zajedno travni gvenoni *Cercopithecus aethiops* i plavouhi blistavi čvorci *Lamprotornis chalybaenus*. Začuđuje da suvo šipražje u dolini reke toliko obiluje pticama. Ovde se, između ostalih mogu videti šumski vodomari *Halcyon senegalensis*, crveno-žuti brkaši *Trachyphonus erythrocephalus*, rašljorepi drongoi *Dicrurus adsimilis* i tkalje *Ploceus sp.* na kolonijama visećih gnezda.

Doći u Etiopiju krajem septembra ne znači samo uživati u bujnosti na prelasku iz kišne u sunčanu sezonu, već i sresti se sa selicama koje su u isto vreme stigle iz Evroazije. Tu su naše seoske laste *Hirundo rustica*, pčelarice *Merops apiaster*, modrovrvane *C. garrulus*, vlastelice *Himantopus himantopus*, obične grmuše *Sylvia communis* i šumski zviždaci *Phylloscopus sibilatrix*, ali i orlovi kliktaši *Aquila pomarina* uz azijske stepske orlove *A. rapax*. Nepo-

sredno upoznavanje sa davno naučenom činjenicom da selice preko zime odu u toplije krajeve, podseća koliko je značajno što imaju gde da odu, i koliko je Afrika bitna za opstanak ptica Evroazije.

Idući na jug, jezera Velikog rova su brojna, neka strmih obala i duboka kao Hora i Koriftu, neka prostrana i плитka, put jezera Abaja i Čamo. Vožnja čamcem po jezeru Čamo prolazi pored desetina nilskih konja *Hippopotamus amphibius* i krokodila *Crocodylus niloticus* okruženih stotinama i hiljadama ružičastih *Pelecanus onocrotalus* i afričkih nesita *P. rufescens*, koji nisko proleću neposredno uz čamce. Na obalama jezera su žutokljune rode *Mycteria ibis*, goleme čaplje *Ardea goliath*, duge do metar i po, i dugoprste afričke jakane *Actophilornis africanus*. Na krošnjama drveća uz obale, stoje i kikću afrički beforepani *Haliaeetus vocifer*.

Jezero Čamo nalazi se u sklopu Nacionalnog parka Nečesar, bogatog šumama i savanama. Kolibe za prenoćište nalaze se uz rub šuma, i pružaju mogućnost da se sa terase posmatraju endemične etiopske vuge *Oriolus monacha*, kao i rajske muharice *Terpsiphone viridis*, koje napuštaju drveće sa dolaskom pavijana *Papio anubis*. Po gustoj travi u savanama šetaju krupni biljojedi, kudu *Tragelaphus strepsiceros*, zebra *Equus quagga* i endemični Svejnov gnu *Alcelaphus buselaphus swaynei*, od kojih poneki na leđima nose crvenokljune govedarke *Buphagus erythrorhynchus*. Gustom travom savane hodaju i krupne ptice, droplja kori *Ardeotis kori* i severni prizemni kljunorog *Bucorvus abyssinicus*.

Put na jug vodi dalje kroz sušne predele, gde se u gustom žbunu mešaju raznovrsni zvuci ptica, teško uporedivi sa

evropskim. U potrazi za izvorima zvuka, prolazi se pored termitnjaka visokih i do osam metara. Jedino što se može videti u gastišu je po koja plavopotiljačna kolija *Urocolius macrourus* i belotrbna teralica (go-away-bird) *Criniferoides leucogaster*, ali pogled na nebo može oduševiti brojnim strvinarima i grabljivicama, među kojima dominira ogromni čelavi strvinar *Torgos tracheliotus*, širokih krila raspona i do preko 2,5 metra.

Srebrnastoobrazni kljunorog

Foto: Sonja Mudrić

Posebno zanimljiv deo Etiopije je krajnji jug, na granici sa Kenijom, gde se prostiru nepregledne šume, savane i trop-ska šipražja. Do tamo vodi 300 kilometara prašnjavog puta kroz teritorije raznih plemena, Konso, Bena, Ari i drugih. Poslednje naselje pre divljine je Džinka, i predstavlja konglomerat blatinjavih kuća okruženih šumama, plantažama i poljima. U ovom gradu, jedva odvojenom od prirode, po drveću se hrane srebrnastoobrazni kljunorizi *Bycanistes brevis*. Nakon još 30 kilometara se stiže do plemena Mursi, lovaca i sakupljača. Njihovo selo se nalazi u gustom

je kroz njihov uvid u blagodeti posmatranja kroz dvogled. Nakon glasnog preneraženja prvog posmatrača, iza dvogleda se stvorio red radozNALACA, koji su se jednak oduševljavali i mimikom podražavali čudnovatost «pričižene slike».

Etiopiju nastanjuje oko 80 miliona ljudi, koji se većinom bave poljoprivredom. Pored toga što je veliki deo zemlje obrađen, ovde se gaje brojna grla zebua, ovaca, koza, magaraca i konja. Poljoprivredni predeo je bogat pticama, pogotovo zrnjadim vraćarkama živilih boja, među kojima su severni crveni bi-

skupi *Euplectes franciscanus*, močvarne udovice *E. hartlaubi*, indigo ptice *Vidua chalybeata*, dugorepe udovice *Vidua macroura* i druge.

Na severu Etiopije su planine, visoravni i klisure, jedinstvena staništa sa brojnim endemičnim vrstama poput belokrile travarke litičarke *Thamnolaea semirufa*. Nad liticama kruže bradani *Gypaetus barbatus*, endemični debelokljuni gavranovi *Corvus crassirostris* i afrički crni orlovi *Aquila verreauxii*. Vijorenje njihog perja na vetru može se posmatrati sa stena iz neposredne blizine, stojeći u okruženju grivastih pavijana *Theropithecus gelada*, koji su takođe endemi Etiopije.

Prednost posmatranja ptica na miru i iz blizine je važan aspekt uživanja u bogatoj, egzotičnoj i endemičnoj fauni ptica Etiopije. Gotovo svakoj ptici, kao i sisaru ili gmizavcu, može da se pride, fotografiše i posmatra iz blizine. Uz obilje novih vrsta, i bogatstvo oblika, boja, zvukova i načina života, mogućnost doživljaja mnogo prisnijeg kontakta čini posmatranje ptica u Etiopiji ispunjavajućim i veličanstvenim iskustvom.

Nikola Stojnić

(stojnic@zzps.rs)

Resasti ibis

Foto: Sonja Mudrić

U Velikoj Britaniji uspešno radi Fondacija za zaštitu kukuvije

Tokom jula i avgusta 2007. volontirao sam u fondaciji The Barn Owl Trust sa sedištem u gradiću Ashburton u jugozapadnoj Engleskoj. Osnovni cilj ove organizacije, koja postoji oko 20 godina, jeste zaštita populacije kukuvije *Tyto alba* u Engleskoj kroz rad na njihovom proučavanju i aktivnoj zaštiti, kao i edukaciji ljudi. The Barn Owl Trust ima osmoro stalno zaposlenih i nekoliko

volontera koji obavljaju vrlo različite poslove: kancelarijske, terenska istraživanja, rad u rehabilitacionom centru za sove, predavanja u školama i na ostalim javnim mestima, oblikovanje raznih materijala i slično. Ova fondacija spada u red malih dobrotvornih NVO koje vrlo predano rade na zaštiti prirode i uživaju veliko poverenje javnosti. Budući da su kukuvije tokom sredine 20. veka

Kukuvija

Foto: Milan Božić

nestale iz većeg dela Velike Britanije, veliki napor i uloženi su da se obnove njihove populacije i staništa. Proteklih decenija, brojne organizacije i pojedinci u prirodi su pustili na hiljade veštački odgajenih mlađih kukuvija. Ova praksa je zabranjena tokom 1990-ih godina budući da je prirodna populacija delimično oporavljena, kao i usled činjenice

da je na ovaj način moguće „genetsko zagađenje“ vrste. Moj posao se sastojao uglavnom od monitoringa kutija za gnezdenje kukuvija širom okruga Devon koje smo obilazili u sklopu dugogodišnjeg projekta, kao i od pomoći u rehabilitacionom centru u kome boravi oko 40 primeraka povređenih kukuvija i šumskih sova *Strix aluco*. Iz

Engleske sam doneo pregršt novih znanja i stečenih iskustava, stekao nove prijatelje i utvrdio znanje jezika, što će mi, iskreno se nadam, pomoći u uspešnijem radu na istraživanju i zaštiti sova u Srbiji.

Milan Ružić

(milruzic@yahoo.com)

Najavljujemo: Gačac – ptica godine 2009.

Brojanje kolonija gačaca u Vojvodini

Nakon nekoliko uspešnih projekata zajedničkih brojanja kolonijalnih vrsta ptica, koje je tokom proteklih decenija sprovedlo Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, ovog puta najavljujemo još jednu zajedničku akciju. Nije reč ni o kakvoj retkoj vrsti, već

nja, oko napuštenih salaša i na sličnim mestima. Gnezda počinje da pravi već u februaru (što ga čini prvim i pravim vesnikom proleća). U većini gnezda jaja su prisutna u martu i aprilu, a u drugoj polovini ovog meseca i mладunci, koji gnezda napuštaju u maju.

Zbog imidža štetočine, upornih proganja, rušenja gnezda na sve raspoložive načine, seče stabala na kojima su gnezda (pa i celih drvoreda na bulevarama), ali i namernih trovanja, nažalost, brojnost ove vrste u našem okruženju dokazano opada. Istovremeno, u Srbiji su rasprostranjenje kolonija, brojnost parova u njima, izbor staništa na kojima se ova vrsta gnezdi i drugi ekološki parametri koji utiču na gnezdenje potpuno nepoznati. Ovo je prva vrsta koja ne spada u tipično retke, a za koju smo se odlučili bliže da se upoznamo.

To ćemo uraditi na taj način da će naši volonteri u periodu od 15. marta do 30. aprila, kada su aktivna gnezda još vidljiva, obići sve kolonije i popuniti za svaku koloniju formular koji će sadržavati podatke o gnezđenju ove vrste. Nakon toga ćemo sve podatke sabrati i objaviti. Popise ćemo raditi delimično i sa grupama školaraca, kako bismo i njih osposobili da učestvuju u budućim popisima „običnih vrsta“ koje planiramo.

Ako znate za kolonije gačaca u vašoj okolini, javite se rukovodiocu ovog brojanja Marku Tucakovu putem e-maila ili na telefon: 064/29-00-725 i dobijete formular za popis kolonije da biste mogli da učestvujete u našem zajedničkom programu.

Marko Tucakov

(mtucakov@eunet.rs)

svima nama dobro poznatom gačcu *Corvus frugilegus*. Ova ravničarska vrsta već dugo pati od poremećaja identiteta: čuli smo već na stotine puta da ga mešaju sa vranama, gavranima, pa i čavkama. Jedino zajedničko sa ovim vrstama je da pripadaju u istu familiju (Corvidae), ili da zajedno noće po našim naseljima (obično gačci, sive vrane i čavke). Gačac se, od ovih vrsta ističe veoma složenim kolonijalnim načinom života, fizički bliskim čoveku.

U našim krajevima je selica, a kod nas zimuju populacije iz zapadne Azije. Gnezdi se isključivo u ravnici, na nadmorskim visinama manjim od 200 m. Omiljena mesta gnezđenja su mu naselja i neposredne okoline naselja, a u njima parkovi, drvoredi, zelene površine, ali čak i pojedinačna stabla i grupe stabala, ukoliko jedovoljno visoko. Gnezdi se i u manjim šumicama, zabranima, u okolini ekonomija i fabričkih postroje-

Uvek je živo u koloniji gačaca

Podrška Pokrajinskog Sekretarijata za sport i omladinu

Projekt „Gačac – ptica godine 2009“ finansirao je Sekretarijat za sport i omladinu AP Vojvodine u okviru programa realizacije Akcione politike za mlade u Vojvodini.

Izdavanje ovog broja finansijski je pomogao
Sekretariat za zaštitu životne sredine
i održivi razvoj AP Vojvodine

Postanite naš član
i pomozite nam da osiguramo budućnost našim pticama!

Kontakt za članove:
Marko Tucakov
email: mtucakov@eunet.rs

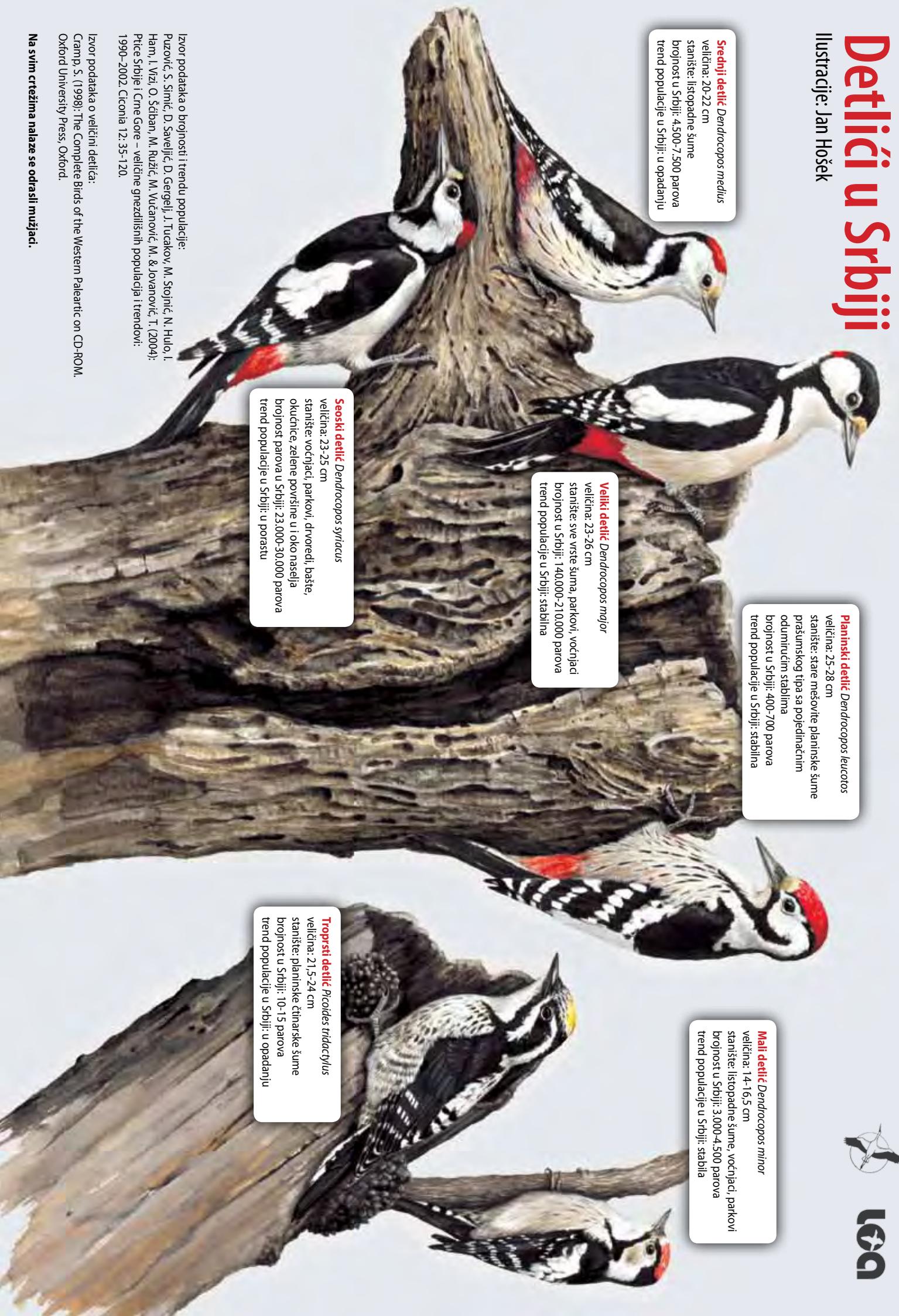

Kontakt za članove:
Dragan Simić
email: birdingserbia@gmail.com

Detlići u Srbiji

Ilustracije: Jan Hošek

Srednji detlić

Dendrocopos medius

veličina: 20-22 cm

stanište: listopadne šume

brojnost u Srbiji: 4.500-7.500 parova

trend populacije u Srbiji: u opadanju

planinski detlić *Dendrocopos leucotos*
veličina: 25-28 cm
stanište: stare mešovite planinske šume
präsumskog tipa sa pojedinačnim
odumirujućim stablima
brojnost u Srbiji: 400-700 parova
trend populacije u Srbiji: stabilna

Mali detlić

Dendrocopos minor

veličina: 14-16,5 cm

stanište: listopadne šume, voćnjaci, parkovi

brojnost u Srbiji: 3.000-4.500 parova

trend populacije u Srbiji: stabilna

Trostrukti detlić

Picoides tridactylus

veličina: 21,5-24 cm

stanište: planinske čitarske šume

brojnost u Srbiji: 10-15 parova

trend populacije u Srbiji: u opadanju

Seoski detlić

Dendrocopos syriacus

veličina: 23-25 cm

stanište: voćnjaci, parkovi, divoredi, baštne,

okućnice, zelene površine u i oko naselja

brojnost parova u Srbiji: 23.000-30.000 parova

trend populacije u Srbiji: u porastu

lepa

Izvor podataka o brojnosti i trendu populacije:

Puzović, S., Šimić, D., Saveljić, J., Tucaković, M., Stojnić, N., Hulo, I., Ham, I., Vizi, O., Šćiban, M., Ružić, M., Vučanović, M., & Iovanović, T. (2004):

Price Srbije i Crne Gore – veličine gnezditih populacija i trendovi: 1990-2002. Cironia 12: 35-120.

Izvor podataka o veličini detlića:

Cramp, S. (1998): The Complete Birds of the Western Palearctic on CD-ROM. Oxford University Press, Oxford.

Na svim crtežima nalaze se odrasli mužjaci.